Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 100 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՅԻՍ 1884 (Ն. Տ.) 14 ՄԱՅԻՍ 19 ՌԷՃԷՊ 1301

ԱՐԵՒԵԼՔ
ՕՐԱԳԻՐ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղուրուշ. երկու անգամի համար 2 ղուրուշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կըլլայ։

Օրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել՝

«Առ Խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի»

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ. Ղալաթիա, Նորատունկեան խան.
իսկ գաւառներէն հետեւեալ հասցէիւ՝

درعلیه‌ده غلطه‌ده نورادونكیان خانده {اره‌ولك}
غزته‌سی اداره‌سنه

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ	համար	Տարեկան	գանձման	արժէք	200
»	»	Վեցամսեայ	»	»	100
»	»	Եռամսեայ	»	»	50
»	»	Ամսական	»	»	20
»	»	Հատով	»	»	1
Գաւառաց	համար	Տարեկան	»	»	240
»	»	Վեցամսեայ	»	»	120
»	»	Եռամսեայ	»	»	60
Օտար	երկիրներ	Տարեկան	Ֆրանք		56
»	»	Վեցամսեայ	»		28

Դուրս ղրկուած լրագրաց ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

40 ՓԱՐԱ

ԱԶԴ

Կը ծանուցանենք մեր թղթակցաց, գործակալաց և ընդհանրապէս ամեն անոնց որ գործ ունին մեզ հետ, իրենց նամակներն ուղղեն Ղալաթիա Նորատունկեան խան, ուր փոխադրուած են «Արեւելք»ի խմբագրութիւնն ու Տպարանը։

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՅԻՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ ՊԱԼԱԺԵՆԻՈՅ (*)

Բ.

Նախընթաց յօդուածով երկարօրէն բացատրեցինք թէ ինչ է Պալաժենիոյ ընտրական եղանակն, և ինչպէս ի գործ կը դրուի ռուս կառավարութեան տնօրինութեամբ։ Այժմ մեր կարծիքը պիտի յայտնենք ամենայն անկողմնակալութեամբ, ջանալով քննել Պալաժենիոյ ընտրական եղանակն իր բուն արժէքով և իբրեւ անջատ՝ այդ ռուսական կանոնադրութեան բոլոր միացեալ մասերէն։

Տարակոյս չկայ թէ Պալաժենիոյ գծած ընտրական եղանակը շատ գեղեցիկ և հրապուրիչ է։ Ցայժ փափաքելի ընտրութիւն մը կը լինի, եթէ այն ամեն երկիրներէ և գաւառներէ, ուր ցրուեալ են Հայք, եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւորք կարենան որոշեալ օր մը գումարել յէջմիածին, այն պատմական տաճարի մէջ որ այնչափ սուրբ և թանկագին յիշատակներ կը զարթուցանէ Հայոց մտքերուն մէջ, և հոն միաբանութեամբ ընտրեն իրենց Եկեղեցւոյ Հայրապետն, ազգային և եկեղեցական միութեան այն գերագոյն ներկայացուցիչն։ Հայոց համար բարոյական ո՛րչափ մեծ օգուտներ կարող է ունենալ այս կերպ ազգային ընտրութիւն մը։

Բայց ամենէն լաւ կղացուած օրէնքներն իսկ, երբ չեն յարմարիր այն ժողովրդեան վիճակին որուն համար շինուած են և այն քաղաքական, աշխարհագրական և ընկերային պայմաններու, որոց մէջ ի գործ պիտի դրուին, ո՛չ միայն չեն ընծայեր ակնկալուած արդիւնքն, այլ և կրնան հիմնովին հակառակ արդիւնք արտադրել։ Անուրանալի ճշմարտութիւն մ'է այս, որ բարեբախտաբար կարօտ չէ երկար բացատրութեանց։ Արդ, Պալաժենիոյ ընտրական եղանակին վրայ խօսելով, կը պարտինք քննել ո՛չ թէ լոկ ինչ որ գեղեցիկ և հրապուրիչ է, այլ մանաւանդ ինչ որ գործադրելի է և օգտակար է։ Երբ տեսնենք թէ օրէնքին ամենէն հրապուրիչ մասերն իսկ անգործադրելի են, և թէ ուրիշ մասանց մէջ կան այնպիսի անարդարութիւնք, որք բոլորովին կը խեղաթիւրեն նոյն օրէնքին ոգին ու նպատակը, բնականապէս պիտի պարտաւորինք եզրակացնել թէ, Պալաժենիոյ ընտրական եղանակն, իր գեղեցիկ կողմերով հանդերձ, ընդունելի օրէնք մը չի կրնար լինել առանց կարեւոր բարեփոխմանց։

* * *

Արդ, նախ գործադրելութեան կէտին վրայ խօսելով, կը գտնենք թէ Պալաժենիոյ ընտրական եղանակը նոյնութեամբ չէ կրցած գործադրուիլ կէս դարէ հետէ որ հաստատեալ է, և թէ զանազան երկիրներու մէջ ցրուեալ Հայոց քաղաքական, աշխարհական և ընկերային վիճակը թոյլ չի տար որ նոյնութեամբ գործադրուի գէթ այսուհետեւ։ Հայ ժողովրդեան ստուար մեծամասնութիւնը գաւառական է, և հեռաւորութիւնք այնչափ մեծ են, և ուղեւորութեան ծախքերն այնչափ ծանր են գաւառացւոց համար, որ յայտնի կ'երեւի թէ Էջմիածնի շրջակայքը գտնուող գաւառներէն զատ ուրիշ գաւառներ չեն կրնար արդեամբ պատգամաւորներ ունենալ յէջմիածին։ Երբ երկաթուղեաց հաստատմամբ և ժողովրդեան ընկերային վիճակին բարւոքմամբ, հնար լինի ընտրութեան օրը Թուրքիոյ 65 վիճակներէն 130 պատգամաւորներ իսկապէս ունենալ յէջմիածին, մեք առաջին կը լինինք Պալաժենիոյ տրամադրութեանց այս մասին գործադրութիւնը պահանջող. բայց վերացական խօսքերով ու յոյսերով ինքզինքնիս խաբելու մէջ ալ շահ չունինք, և գիտնալով թէ այդ գեղեցիկ տեսարանը տակաւին երկար ժամանակ չպիտի կրնանք վայելել, գործադրելի չենք համարիր օրէնք մը, որոյ միակ գովելի մասը ճշգիւ այս կէտն է արդէն, այսինքն՝ ժողովրդեան ուղղակի մասնակցութիւնն յընտրութիւն Կաթողիկոսին։

Բայց, պիտի առարկուի, ո՛չ ապաքէն բացակայք կրնան փոխանորդներ կարգել, կամ նամակաւ հաղորդել իրենց քուէներն. արդ, սպասելով որ բոլոր գաւառներն օր մը արդեամբ կարենան ներկայացուցիչներ ղրկել յէջմիածին, անոնք որ չեն կրնար՝ փոխանորդաց միջոցաւ կամ գրով կրնան իրենց մասնակցութեան իրաւունքն ի գործ դնել։—

Բայց ո՛չ նաեւ անգործադրելի պահանջում մ'է 100է աւելի պատգամաւորներու համար նոյնչափ փոխանորդներ ուզել։ Պալաժենիան ճշգիւ չըսեր թէ մէն մի պատգամաւոր կամ ընտրող մէկ փոխանորդ պարտի կարգել, բայց գործադրութեան մէջ ռուս կառավարութիւնը չընդունիր որ բազմաթիւ պատգամաւորք միակ փոխանորդ մը կարգեն։ Եթէ ընդունէր, ինչո՞ւ պիտի մերժէր Կ. Պոլսէն ղրկուելիք պատգամաւորներն։ Ո՛չ ապաքէն անոնք Թուրքիոյ ընտրողաց, թէ՛ Կ. Պոլսոյ և թէ՛ գաւառաց, փոխանորդներն էին։ Ո՛չ ապաքէն Թուրքիոյ Հայք ընդհանուր համաձայնութեամբ իրենց ընտրողութեան իրաւունքն յանձնած էին Կ. Պոլսէն ղրկուելիք պատգամաւորներուն, իբրեւ իրենց փոխանորդներուն։ Բայց ռուս կառավարութիւնը չընդունիր սա բանկղրուանքն, որ ինքնին անարդար չէ ամենեւին, թէ բազմաթիւ ընտրողք միակ փոխանորդ մը կարգեն։ Հետեւապէս, կը պահանջէ որ Թուրքիոյ 65 վիճակներն, եթէ կ'ուզեն ներկայացուցիչ ունենալ յէջմիածին, 130 մարդ ղրկեն, իբրեւ պատգամաւոր լինի թէ իբրեւ փոխանորդ։ Արդ, անգործադրելի պահանջում մ'է այս, և անգործադրելիութեան թերութիւնը կը զրկէ օրէնքին այս մասն իր բարոյական և ազգային բոլոր երեւակայելի օգուտներէն։

⁂

Բայց վերջապէս, պիտի ըսուի, հա՞րկ է միթէ որ բոլոր Վիճակներն անպատճառ պատգամաւորներ կամ փոխանորդներ ղրկեն յէջմիածին, որպէս զի ընտրութիւնն ազգային լինի։ Նամակաւ ղրկուած քուէներն ալ նոյն բանը չե՞ն միթէ։

—Չէ՛ն, և ա՛յս է Պալաժենիոյ ընտրական եղանակին ամենէն տխուր կողմերէ մին։ Այդ եղանակին բացատրութենէն ուշիմ ընթերցողք հասկցած են անշուշտ թէ Էջմիածնի մէջ երկու անգամ ընտրութիւն կը կատարուի, անգամ մը չորս ընտրելեաց ցանկ մը և յետոյ երկու ընտրելեաց վերջնական ցանկ մը պատրաստելու համար. թէ բացակայից քուէները կ'ընդունուին առաջին ցանկին պատրաստութեան համար, բայց վերջնական ցանկը միայն ներկայից մասնակցութեամբ կը պատրաստուի։ Բոլոր Հայոց քուէները գումարուելով, կրնան նշանակուիլ չորս Եպիսկոպոսաց անուանք, Ա. Բ. Գ. և Դ.։ Ո՛չ ապաքէն այս արդիւնք ցոյց կուտայ թէ Ազգին ստուար մեծամասնութեան ընտրելիներն առաջին և երկրորդ եպիսկոպոսներն են։ Բայց եթէ անձամբ ներկայ գտնուող պատգամաւորաց մէջ Գ. և Դ. Եպիսկոպոսք մեծամասնութիւն ունենան, աննշան փոքրամասնութեան մը այդ երկու ընտրելիքը իբրեւ համայն Ազգին ընտրելիք կը նշանակուին վերջնական երկանուն ցանկին վրայ։ Այսպէս, այն փոքրամասնութիւն որ Էջմիածնի մէջ կամ մօտերը բնակելով, դիւրութիւն ունեցած է անձամբ մասնակցելու ընտրութեան, կը կապտէ այն ստուար մեծամասնութեան իրաւունքն, որ Էջմիածնէն հեռի կը բնակի։ Միթէ անարդար չէ՞ այս։

Եթէ ամեն Վիճակներ մասնակցին Կաթողիկոսի ընտրութեան, ըստ Պալաժենիոյ տրամադրութեանց, 161 ձայնիւ կը կատարուի ընտրութիւնը։ 130ը Թուրքիոյ 65 վիճակաց, 12ը Ռուսիոյ 6 Վիճակաց, 13ն Էջմիածնի հոգեւորականութեան, 4ը Պարսկաստանի Հայոց և 2ը Հնդկաստանի։ Ենթադրենք թէ Թուրքիոյ Վիճակներն, հեռաւորութեան պատճառաւ չկրնալով ուղղակի մասնակցիլ պատգամաւորաց միջոցաւ, իրենց քուէները նամակաւ ղրկեն։ Նամակները կը կարդացուին, քուէները կ'արձանագրուին, և ներկայ պատգամաւորաց և Էջմիածնի եկեղեցականաց քուէներն ալ առնուելով, կը պատրաստուի չորս ընտրելեաց ցանկն։ Այսպիսին թողլիք չունինք, և եթէ գործողութիւնն աստ վերջանար, և չորս ընտրելեաց առաջին երկուքն և եթ վերջնական ընտրելի, կամ լաւ եւս՝ առաջինը ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ հռչակելով ընտրութիւնը վերջանար, մեծապէս տրամադիր կը լինէինք արդար և գործադրելի նկատելու Պալաժենիոյ ընտրական եղանակը։ Բայց օրէնքը կը պահանջէ երկրորդ գործողութիւն մը կատարել, որ բոլորովին կը փճացնէ բացակայից ղրկած քուէներն։ Արդարեւ, այդ քուէներ, իրր թէ բնաւ գոյութիւն չունենային, մի կողմ կը դրուին, և միայն ներկայք, յորս Ռուսիոյ Հայոց եկեղեցական դասն ստուար մեծամասնութիւն կը կազմէ միշտ, այս չորս անուանց մէջէն երկուքը կ'ընտրեն, և թէպէտ երրորդ և չորրորդ ընտրելիները միայն մտնեն վերջնական երկանուն ցանկին մէջ, կը հռչակուին իբրեւ Ազգին մեծամասնութեան ընտրեալներն։ Միթէ արդարութեան նշոյլն իսկ կա՞յ այս կերպ գործողութեան մը մէջ։

Յայտնի կ'երեւի թէ, փոքր ի շատէ արդարութեան սկզբունք մուծանելու համար ընտրական եղանակին մէջ, պէտք էր բոլորովին բառնալ զայս երկրորդ քուէարկութիւն, և ի վերջոյ այնպիսի կարգադրութիւն մ'ընել, որ բացակայից ձայները ներկայից ձայներուն հաւասար —կամ գոնէ մերձաւոր— արժէք ունենան. որովհետեւ սկզբամբ, արդարութեամբ, ամեն տեղւոյ Հայք մի և նոյն աստիճանի Հայ են և մի և նոյն իրաւունքն ունին իրենց Եկեղեցւոյ Հովուապետին ընտրութեան մասնակցելու։

* * *

Բայց միթէ նուա՞զ անարդարութիւն մ'է քուէարկութեան Էջմիածնի մէջ գաղտնի չլինելը։

Ինչպէս տեսան ընթերցողք, բոլոր ժողովականք, եկեղեցական թէ աշխարհական, ռուսահպատակ թէ օտարահպատակ, պարտին բաց քուէ տալ։ Իրենց կը կարդացուին ընտրելի եպիսկոպոսաց անուանք, և մէն մի պատգամաւոր կամ ժողովական զո՛վ ոք ուզէ ընտրել, կ'ըսէ բարձրաձայն «Ընտրեմ», մնացեալներուն համար ըսելով «Ո՛չ ընտրեմ։» Անոնք որ կ'ըսեն «Ընտրեմ,» պարտին միանգամայն կենդանի բարբառով փաստաբանել իրենց ընտրելոյն արժանիքը։ Թէ՛ առաջին և թէ՛ երկրորդ ցուցակներն այսպէս յայտնի քուէարկութեամբ կը կատարուին։

Այս կերպ գործողութիւն մը բնականապէս ծանր ճնշման մը կ'ենթարկէ ընտրութիւնն։ Օրէնքն անշուշտ կ'ըսէ թէ քուէներն ազատ են, բայց ո՛չ ապաքէն լոկ խօսք մ'է այս տխուր իրականութեան դիմաց։ Ենթադրենք զօրաւոր դիրք ունեցող ռուսահպատակ եկեղեցական մը, որ ռուս կառավարութեան ալ ընտրելին է. Էջմիածնի եկեղեցականք և Ռուսիոյ Վիճակաց եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւորք ի՞նչպէս պիտի համարձակին հրապարակային «ո՛չ ընտրեմ»ի կէս մը դատապարտական վճիռն արձակել այդ եկեղեցականին դէմ, զոր իր հզօր դիրքը հակառակ, արժանի չեն համարիր Ս Լուսաւորչայ Գահոյն վրայ բազմելու։ Մարդկային բնաւորութեան վրայ պէտք է բնաւ գաղափար չունենալ կարծելու համար թէ շատեր կարող են ցոյց տալ այսպիսի համարձակութիւն մը։ Այսպէս ըսելով, մեք հարկաւ ստորնացուցած չենք լինիր Ռուսիոյ Հայ եկեղեցականութեան և աշխարհական դասուն արժանաւորութիւնը. բայց ինչպէս վերն ալ ըսինք, չենք ուզեր խաբուսիկ յոյսեր տածել։ Արդ, շատ որոշապէս կը տեսնենք թէ վարդապետ մը, կամ կրսեր եպիսկոպոս մը, կամ Նորահաստատ Ատենորդ մը, կամ Ռուսիոյ կառավարութեան ծառայող հայ աստիճանաւոր մը, վերջապէս երիցագոյն եպիսկոպոս մը, կամ կառավարութենէն որ և է ակնկալութիւն, կամ բարեկամութեան և կամ շահու որ և է կապակցութիւն ունեցող ժողովականք, այս հանդիսաւոր նիստի մէջ, ի ներկայութեան ռուս զօրավարաց և պաշտօնակալաց, չեն համարձակիր բարձրաձայն «Ո՛չ ընտրեմ» ըսել վերեւ նկարագրուածին նման դիրք ունեցող ռուսահպատակ եկեղեցականի մը դէմ։ Եթէ ի գործ գտնեն իսկ այսպիսի գովելի համարձակու-

---

(*) . —Տես մեր ապրիլ 26 ի թիւը։

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ
74

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Ժ.

ՆՐԱՆ ԳՐԵՑԻՆ ՄԵՌԱԾՆԵՐԻ ԹԻՒՈՒՄ

— Այդ ողորմելի արարածը, ասաց նա, — որին կոչում են Սիդօր Սիդօրիչ, որի հետ ես խիստ մօտ ծանօթացայ, այն տեսակներից է, որոնք ոչ միայն զրկված են մարդկային ընդունակութիւններից, այլ կեանքի տխուր պայմանները խլել են նրանցից և այն սակաւ ընդունակութիւնները, որ ստացել են բնութիւնից։ Դա մի ատենական տեղի ստոր ծառայող է եղել, գրագրի պաշտօն է կատարել։ Ցարատեւ կեանքը գրասեղանի մօտ բոլորովին բթացրել է դրան, իսկ օղիի անչափ գործածութիւնը լրացրել է պակասը։ Նրան արտաքսել են ծառայութիւնից և չը ձանձրանալու համար սկսել է աւելի անձնատուր լինել օղիին։ Բայց Սիդօր Սիդօրիչը խիստ խաղաղ և հանգիստ արբեցող է եղել։ Գինետնից դուրս գալուց յետոյ փողոցներում շրջելու և մարդկանց անհանգստացնելու սովորութիւն չէ ունեցել Սիդօր Սիդօրիչը։ Նա ուղիղ կը դիմէր դէպի իր տունը, և ամբողջ օրը կը ներկայանէր մէկը այն անշարժ կարասիներից, որ վառարանի մօտից անպակաս են լինում։ Նա կը նստէր այնտեղ, կամ կը նիրհէր, կամ կը յօրանջէր, մոռանալով իրան մի առանձին անհոգ, անզբաղ ապշութեան մէջ։ Կինը նրան յանդիմանում է, հայհոյում է, բայց Սիդօր Սիդօրիչը ոչինչ չէ պատասխանում, միայն յիմար կերպով ժպտում է, գլուխը քարշ է գցում և խուլ կերպով մրմնջում է մի քանի անորոշ խօսքեր։ Կինը այն ժամանակ միայն կարող էր նրան դուրս գցել, երբ պէտք էր սենեակը մաքրել և փոքր ինչ կարգի բերել։ Այդ միջոցին Սիդօր Սիդօրիչը կը նստէր դրան մօտ, արեւի ճառագայթներով կը տաքանար։ Իսկ երբ սենեակը մաքրեցին, նա դարձեալ վառարանի մօտ էր։

— Բայց լինում էին րոպէներ, երբ Սիդօր Սիդօրիչը դառնում էր ժիր և աշխոյժ։ Դա այն ժամանակ էր լինում, երբ նրա կինը ընդունում էր մի յարգելի հիւր։ Յարգելի հիւրը նրա նախկին մեծաւորն էր։ Երբ այդ մարդը յայտնվում էր, այն օրը Սիդօր Սիդօրիչի համար տօն էր։ Նա խիստ եռանդով հեռանում էր իր նուիրական անկիւնից, երբ նրան փող էին տալիս, ուղարկում էին փողոցը, որ ուտելիքներ ու խմելիքներ գնէ։ Ո՛րքան ուրախ էր լինում նա։ Դեռ ճանապարհին, դեռ ըմպելիքները տուն չը հասցրած, Սիդօր Սիդօրիչը իր կոկորդը ըստ կարգին փափկացնում էր։ Սեղանը պատրաստվեցաւ։ Տիկինը յարգելի հիւրի հետ ուտում են, խմում են, զուարճանում են։ Սիդօր Սիդօրիչը խիստ եռանդով պտտվում է սեղանի չուրջը, աշխատում է ամեն տեսակ սպասաւորութիւն ցոյց տալ։ Նա մեծ բաւականութեամբ խմում է յարգելի հիւրի կենացը, երբ բաժակը նրա ձեռքն է հասնում։ Կերուխումը տեւում է երկար։ Բայց Սիդօր Սիդօրիչը մինչեւ ընթրիքի վերջը սպասելու համբերութիւն չունի։ Նա օրօրվում է, գլուխը լաւ դրութեան մէջ չէ, կինը նրա ձեռքից բռնելով նրան տանում է հնոցի մօտ, այնտեղ ընկնում է մրափել։ Տիկինը շարունակում է յարգելի հիւրի հետ ժամանակ անցկացնել։

— Սիդօր Սիդօրիչը թէեւ ապրում էր կնոջ ողորմութիւնով, նրա կօշիկների տակ, և մոռացած իր բոլոր արժանաւորութիւնները, բայց մի բանով միշտ պարծենում էր նա, որ ինքը այր է, իսկ նա կին։ Այդ ինքնաճանաչութիւնը աւելի յայտնըվում էր նրա մէջ այն ժամանակ, երբ կինը շարժում էր նրա բարկութիւնը։ Եւ այդ պատահում էր խիստ յաճախ, երբ Սիդօր Սիդօրիչը տանից մի բան էր գողանում և տանում էր գինետունը։ Կինը սկսում էր նախատել, հայհոյել նրան։ Իսկ Սիդօր Սիդօրիչը յիշելով, որ ինքը այր է, խլում էր պատահած առարկան և զարկում էր կնոջ գլխին։ Երբեմն դրաման վերջանում էր արիւնով։ Այսպիսի դէպքերից մէկն էր, որ առիթ տուեց Սիդօր Սիդօրիչին բանտի մէջ ընկնել։ Կինը ուրախ էր, որ ազատվեցաւ իր անախորժ բեռնից, իսկ Սիդօր Սիդօրիչը շատ չը տխրեց, որ նրան մի այլ տան մէջ փոխադրեցին։

— Այստեղ նա բոլորովին մոռացաւ, թէ ինքը իր համար, և թէ ի՛ր ընտանիքի համար։ Նա մոռացել էր մինչեւ անգամ, թէ ո՛րքան ժամանակով բանտարկել էին իրան։ Հիմա նրան աքսոր են ուղարկում. դարձեալ չը գիտէ, թէ ինչու համար են ուղարկում, և զարմանալին այն է, որ հետաքրքրութիւն եւս չունի գիտնալու։ Հրամայում են, նա խոնարհվում է։ Խոնարհվելու ընդունակութիւնը սաստիկ զարգացած է նրա մէջ։ Նա երբեմն յանդուգն էր միայն դէպի իր կինը, բայց հլու է դէպի ամեն մի օտար մարդ։

Իմ երիտասարդ ընկերոջ նկարագրութիւնը Սիդօր Սիդօրիչի մասին այն աստիճան գրաւեց իմ ցաւակցութիւնը դէպի այդ թշուառը, որ ես հարցրի նրանից.

— Ուրեմն դու որ և իցէ զեղծո՞ւմ ես գտնում այդ մարդու դատապարտութեան գործում։

— Այո՛, նոյնպէս մի զեղծում, և նոյն մարդու ձեռքով կատարված, որ քաւոր Պետրոսի անունը արձանագրեց մեռածների ցուցակի մէջ։— Սիդօր Սիդօրիչը աքսորվում է մի ուրիշ յանցաւորի փոխարէն, որին վաղուց բաց են թողել։

— Իսկ եթէ մի օր նրա կինը կը մտածէ որոնե՞լ իր ամուսնին։

— Այն ժամանակ նրան էլ կը գրեն բանտում մեռածների ցուցակում։

Դատաստանական վերանորոգութիւններից առաջ այս տեսակ զեղծումներ շատ էին պատահում, և ես զարմանում էի, թէ ինչու քաւոր Պետրոսը մտածեց միայն իր ազատութեան համար, իսկ իր ընկերների մասին հոգ չը տարաւ։

— Նա իրան ազատեց, որ աւելի դիւրութիւններ ունենայ մեր մասին հոգ տանելու, պատասխանեց երիտասարդը։— Նա կը գայ մեր ետեւից և մինչեւ մեզ չազատէ, չի հանգստանայ։

Երիտասարդը չը ծածկեց ինձանից, յայտնեց այն ամբողջ ծրագիրը, որ խաչագողները կազմել էին իրանց մէջ. թէ ինչ միջոցներով պէտք է փախչեն կէս ճանապարհից, ապա հարցրեց.

— Կը մնա՞ս մեզ հետ։

— Ո՛չ, պատասխանեցի ես։

Նա սկսեց զարմացած նայել իմ երեսին։

— Ուրեմն դու քեզ կորցնե՞լ ես ուզում։

— Աւելի լաւ է մաշվել հանքերում, քան թէ կրկին միանալ ձեզ հետ։

— Շատ կը զղջաս... ասաց նա և վշտացած հեռացաւ ինձանից։

Մենք բոլոր ժամանակը խօսում էինք հայերէն, այն ես խաչագողի բարբառով, և կասկած չունէինք, որ կը հասկանան մեզ։

Գիշերից բաւական անցել էր. յոգնած դատապարտեալները բոլորը խորին քնի մէջ էին։ Բայց քունը, տխուր սրտի միակ մխիթարութիւնը, ինձ մօտ չէր գալիս։ Դարձեալ ինձ երեւում էր Նէնէն, ինձանից չէր հեռանում անբախտ աղջկայ սգաւոր պատկերը…

ՐԱՖՖԻ
(Շարունակելի)

Թիւն մը, առաւել կամ նուազ իրենց անձնական փառաց պիտի մատուցանեն այդպիսի ծառայութիւն մը առ Ազգն և առ Եկեղեցին, և ի մի բան, պիտի պարտաւորին ընտրել ո՛չ իրենց շահը և ո՛չ Ազգին շահը, մինչդեռ քուէարկուներն այսպիսի փորձութեան մը ենթարկելն իսկ հակառակ է ազատ ընտրութեան ոգւոյն: Այս պատճառաւ է ահա որ ամեն երկրի մէջ, ուր ընտրութեան սկզբունքն ընդունուած է, յառաջադէմ թէ յետադէմ երկիրներու մէջ, ամեն կարեւոր ընտրութիւնք և որոշմունք գաղտնի քուէով կը կատարուին: Մարդկային բնաւորութիւնն, իւր զօրաւոր և տկար կողմերով հանդերձ, քիչ տարբերութեամբ նոյն է ամենուրեք:

Արդ, երբ փորձով գիտենք ստուգապէս թէ ռուս կառավարութիւնք կրնայ իրեն յատուկ ընտրելի ունենալ. երբ տեսնուած է արդէն որ ռուս պաշտօնակալք, ընտրութեան օրերը, կը մտնեն յէջմիածին գաւթին ռուսահպատակ ժողովականաց, և կ՚իմացնեն կառավարական ընտրելւոյն անունն, և մինչեւ անգամ կը հրաւիրեն զանոնք այդ ընտրելւոյ տալու իրենց քուէներն, և երբ արդէն, առանց տեղեակ լինելու այս ներքին հանգամանաց, կրնանք գուշակել թէ յաջող ընտրութիւն մը ողջ ընտրութիւն չի կրնար լինել. և երբ միւս կողմէ կը տեսնենք, բացակայից ձայներուն ոչնչութենէն, թէ ընտրութիւնը կատարելու վճռական իրաւունքը կեդրոնացած է ռուսահպատակ քուէարկուներուն ձեռաց մէջ, որոց քուէն այսպէս ենթակայ է ճնշման, ինչպէս կրնանք եզրակացնել թէ Պալաժենեայ ընտրական եղանակն արդար, բանաւոր, օգտակար, կամ մեր Եկեղեցւոյ շահուց նպաստաւոր է:

Աւելի յառաջ տանելով մեր քննութիւնը, պիտի տեսնենք թէ դժբախտաբար ո՛րչափ կը սխալին Պալաժենեայ ընտրական եղանակին վրայ այսպիսի նպաստաւոր գաղափար մը ունենալ ուզողներ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

(Մեր Կովկասեան յատուկ Թղթակցէն)

Երէկ երեկոյ հետեւեալ հեռագիրն ստացանք Տփղիսէն մեր Թղթակցին կողմէ, որ կ՚երեւի թէ օր մը յետաձգած է իւր մեկնումը.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Տփղիս, 30 ապրիլ.

«Ստուար մեծամասնութիւն ընտրողաց յէջմիածին՝ քուէ պիտի տայ ՆԵՐՍԷՍ Պատրիարքին:

«Ջանքեր կը լինին զՆերսէս [illegible] ընտրելու:

«Խրիմեան Սրբազան պիտի լինի երկրորդ ընտրեալն, եթէ Մակար Արքեպիսկոպոս հրաժարի ընտրելիութենէ, որ հաւանական կը կարծուի այժմ:

«Եկեղեցւոյն շահուց համաձայն ելք մը տալու համար ընտրութեան, խորհուրդներ և ջանքեր կը լինին:

«Արդիւնքը պիտի հեռագրեմ:»

* * *

Պանտրմայէն լուր կը տրուի. թէ Մէհմէտ անուն յիմարուտ մը տեղւոյն ազգայիններէն Պարոնի Վիրգինիա անուն աղջիկն առեւանգեր և բռնաբարեր է, և թէպէտ ոստիկանութիւնը ձերբակալելով առեւանգողն ու առեւանգեալն՝ կառավարութեան յանձներ է, սակայն առեւանգողն արձակուեր է, և աղջիկն՝ Իմամի մը տուն գրուելէն յետոյ՝ Պայրքեսէր ղրկուեր է, առարկուելով թէ մահմետական կրօնքն ընդունած է: Պանտրմայէն կգրեն, թէ այս անգործ տպաւորութիւն բրած է տեղւոյն ազգայնոց վրայ [illegible], թէ այս տպաւորութիւնն ընդ փոյթ կ՚արտափոխի Պայրքեսէրի կառավարութեան շնորհիւ, որ հարկաւ անաչառաբար և արդարապէս քննելով ամեն պարագաներն, պարտուպատշաճ տնօրինութիւնը պիտի ընէ, և յանցաւորն՝ ո՛վ որ ալ լինի և ի՛նչ աստիճանէ, խիստ պատժոյ պիտի ենթարկուի յօրինակ այլոց:

* * *

Կսեմք, թէ եկեղեցեաց Համագումար ժողովը մանաւանդ պիտի գումարի, Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ծանրացեալ խնդրոյն վերջնական կարգադրութեան համար, զոր անշուշտ պիտի դիւրացնէ Յանձնաժողովոյն պատրաստած տեղեկագիրն:

* * *

Մշոյ Ս. Կարապետ վանքէն Մշոյ Դիր, Առաջնորդին ունեցած պահանջից (5-600 լիրա) խնդրոյն քննութեան համար յանձնաժողով մը կազմուած էր Յարութեան տանէն յառաջ. Այս յանձնաժողովը երէկ առաջին նիստն ըրաւ:

* * *

Ազնուափայլ տիկին Էլէնի Զարիֆիի կողմանէ 200 Օսմ. լիրա յանձնուեցաւ Նախընթաց երեկոյ Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր, յատուկ նամակաւ մը, որով Նորին բարձր սրբազնութեան յանձնուած է՝ յիշեալ գումարն ինչպէս ազքատաց գործածելու համար տնօրինել զայն: Ս. Պատրիարք Հայրն պատշաճ գտեց՝ ազգային հիւանդանոցի որբանոցին նուիրել զայն, և գրեց առ պատուարժան հոգաբարձութիւնն հիւանդանոցի, ու ամեն տարի հիւանդանոցի մատրան մէջ Ս. Պատարագ մատուցուի վասն հոգւոյ հանգուցեալ բարերարոյ Զարիֆիի:

Երէկ հրատարակեալ կտակագրոյն մէջ 10.000 ֆրանք նշանակեալ էր Հայ աղքատաց համար, ինչպէս նաև մեր Յոյն պաշտօնակիցք այնպէս հրատարակած էին:

* * *

Ազգային ժողովոյ Կալուածոց դիւանի ատենապետ Քրիստոստուր էֆ. Ղազարոսեան, Թիւնկըրեան էֆէնտիի հետ, երէկ Ազգային Հիւանդանոցն այցելելով, բոլոր յարկերն պտտեցան: Գրած եմք արդէն, թէ Ազգ. Ժողովը Համարակալութեան ու կալուածոց դիւանաց յանձնած է՝ Հիւանդանոցի մատակարարութեան ու հաշուոց տեղեկագրոյն քննութիւնը:

* * *

Մայրաքաղաքիս քանի մը թաղերէն ալ երեսփոխանական ընտրողաց ցուցակներ յանձնուեր են յանձնաժողովին, սակայն մէկերկուքին մէջ ուղղելի կէտեր տեսնուելով՝ ետ ղրկուելն:

* * *

Տփղիսի [illegible] լրագրին մէջ կը կարդամք, թէ Էջմիածնի Սինոդի անդամներէն ոմանք չքանշաններ առեր են ռուս կառավարութեան կողմէ: Բայց յայլոց, Տ. Մամբրէ վարդապետ Սանասարեանց ստացած է Ս. Աննայի երկրորդ կարգի չքանշանը:

* * *

Երէկ, մայիս 1, Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան 5րդ տարեդարձը կատարուեցաւ Օրթագիւղի Ընկերութեան վարժարանին մէջ խիստ վայելուչ կերպիւ, ի ներկայութեան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր:

Օր. Նուրիկ Սիմէօնեան, Տնօրէն վարժարանին, ուղերձ մը կարդաց, յորում կ՚ըսէր թէ ուրախ է ընկերութիւնն որ իւր գաղափարն մասամբ իւիք իրականացեալ կը տեսնէ, վասն զի արդէն մի վարժուհի ուղարկած է ՚ի Քղի, և յուսալի է թէ ի մօտոյ աւելի յաջողակներ պիտի յուղարկէ ի զանազան գաւառս:

Օր. Նուրիկ Սիմէօնեան յուզմամբ յիշեց Հռիփսիմեանց վարժարանի նմանօրինակ հանդէսները և ըսաւ «Բաղդը պարտականութիւն մ՚է մեզ յիշատակել թէ Հռիփսիմեանց վարժարանին սանուհեաց ճգանց արդիւնքն է այս վարժարան և նորա ազնիւ խնամակալուհիք առաջին օրինակ հանդիսացած են մեզ: Յապագային անշուշտ առաւել պիտի յաջողինք, շնորհիւ այն հզօր աջակցութեան, զոր նուիրեց մեզ համայն Ազգն, շնորհիւ նա մանաւանդ այն բարձր պաշտպանութեան որ դուք չզլացաք Սրբազան Հա՛յր, և որոյ շուքին ներքեւ կարողացանք յառաջ վարել, ի որմէ կը մաղթեմք որ տակաւին երկար տարիներ վայելեմք զայն պահոյից այն բարձրէն որու արժանաւոր տեսաւ զՁեզ Ազգն համօրէն:»

Ս. Պատրիարք Հայրն իւր շնորհակալութիւնները յայտնեց, յորդորներ ուղղեց աշակերտաց: Նուսուֆեան Տիգրան էֆ. ալ գեղեցիկ բանախօսութիւն մ՚ըրաւ և Նորատունկեան Յարութիւն էֆէնտի ի գլխոց Թաղ. խորհրդոյ կ՚ընէն շնորհակալութիւն յայտնեց մանաւանդ այն որք աշակերտուհեաց համար, զոր Խորհրդոյն առաջարկութեամբ Գործադիր ժողովը գիւղերօթիկ ընդունած էր և կը դասախօսէր: Գուրգէն էֆէնտի ի գլխոց Ուսումնական խորհրդոյ մի քանի խօսք ըսաւ և հանդէսը վերջացաւ Ս. Պատրիարք Հօր օրհնութեամբ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական Հրամանաւ՝

Հինգի ամառական կարգեալ Իզմիրի Բուռնամեթի վերատեսուչ Բաշիտ էֆէնտի:

Ուլայի առաջին աստիճան տրուեցաւ Պոլսոյ քաղաքապետութեան Մէքտուպճի Նաջիմ պէյի.

Ուլայի երկրորդ աստիճան՝ Պոլսոյ քաղաքապետութեան գլխաւոր քարտուղար Բաղըր պէյի.

Սանիյէի երկրորդ աստիճան՝ Այտընի նահանգին երկրագործական տեսուչ Նուրի պէյի.

Սալիսէի աստիճան՝ Օսմանեան Պանքայի պաշտօնակալներէն Շապճի Ռաֆայէլ էֆէնտիի.

Երկրորդ աստիճան Մէճիտիյէ պատուանշան տրուեցաւ Պոլսոյ քաղաքապետի օգնական Պօխոր էֆէնտիի:

Երրորդ աստիճան Մէճիտիյէ՝ յիշեալ քաղաքապետութեան ժողովոյ անդամներէն Անթուան էֆէնտիի:

Երրորդ աստիճան Օսմանիյէ՝ Գրքէտի Ժէնէրալ Պանքայի տնօրէն Պ. Պէրտար Պօ էլթիի.

Երրորդ աստիճան Մէճիտիյէ՝ Հրէից կրօնական ժողովոյ առաջին քարտուղար Խայիմ էֆէնտիի:

Դատական Նորընտիր Նախարար Հասան Ֆեհմի փաշայի գոհացուցիչ բարեկարգութեանց մէկն եղած է՝ ամսագլխին, դատական պաշտօնակալաց ամսաթոշակներն անյապաղ վճարելու տնօրինութիւնը:

Երէկ երեկոյ, մեծ Եպարքոսն արտաքին գործոց նախարարին հետ գացին աչքէ անցուցին լեզուագիտական վարժարանին շինութիւնը:

Այս տարի կայսերական բժշկական վարժարանին ընթացքն աւարտող աշակերտներն՝ Հայտար-Փաշայի հիւանդանոցին մէջ պիտի ծառայեն. կ՚ըսուի, թէ սոքա 70 էն աւելի են:

Վիէննայի Պրայլեան դեսպանն որ Պոլիս կը գտնուի քանի մ՚օրէ հետէ, երէկ Բ. Դուռն երթալով՝ տեսնուեցաւ արտաքին գործոց Նախարարին հետ:

Հալէպի Նորընտիր կառավարիչ Ալէաց էֆէնտի՝ վաղը կ՚ուղեւորի պաշտօնատեղին:

Երկուշաբթի գիշեր անգլիական դեսպանն և Տիկին Տըֆըրին ճաշ մը տուին ամերիկայի Պրզուլին ծովակալին: Հրաւիրելոց մէջ էր նաև Անգլիոյ Խորհրդարանի անդամներէն Սըր Շառլ Բեքարտո երեսփոխանք: Ծովակալն նաւուն նուագածուաց խումբը նուագեց ճաշի միջոցին և յետոյ: Նոյն օրը, ծովակալն իւր սպայակոյտի անդամոց հետ և պալատական կառքերով Պոլսոյ գլխաւոր հնութիւններն այցելեց: Այսօր կը մեկնի ի Պիրէոն ուր ամերիկեան նաւախումբն իրեն կը սպասէ:

Ռուսիոյ դեսպանն և դեսպանուհին երէկ [illegible] շոգենաւով Մուտանիա ուղեւորեցան, ուսկից կ՚երթան Պրուսայի ջերմուկները: Պ. Նելիտոֆ մայրաքաղաքս պիտի դառնայ շաբաթ օրն, և քանի մ՚օրէն յետոյ վերստին պիտի երթայ ի Պրուսա:

Անցեալ շաբաթ օր Վեհ. Սուլթանն իւր ներկայութեան ընդունելով Արեւելեան Ռումէլիի նախորդ կուսակալ Ալէքօ փաշան, իւր բարձր գոհունակութիւնն յայտնեց անոր պաշտօնավարութեան համար:

Արտաքին գործոց Նախարարութեան պաշտօնատարք աղերսագիր մատուցին Բարձր. Մեծ Եպարքոսին, խնդրելով որ հիւպատոսարանաց հասոյթներէն, որք յիշեալ Նախարարութեան մնաւկը կը ղրկուին, իրենց ամսականաց վրայ յաւելում լինի:

Էփօքէ, Հավալէներու խնդրոյն վրայ խօսելով, կ՚ըսէ թէ Հավալէ ունեցողներ տակաւին կը սպասեն կառավարութեան կողմէ վերջնական տնօրինութեան մը, որ իրենց վճարը կանոնաւորէ, ըստ որում հիմա Հավալէներն հրապարակին վրայ բնաւ արժէք չունին, և շատեր որ այս փոխանակագրոց վրայ գործ կ՚ընէին, կործանման վտանգի մը հասած են: Հավալէները կը ներկայացնէին իրր երկու միլիոն ոսկւոյ գրամագլուխ մը, որ Բ. Դրան վերջին տնօրէնութեամբ, անգործութեան դատապարտուած է այժմ, ուստի կը [illegible] կան գործառնութիւնք: Այսօր ոչ ոք կ՚ուզէ զիջել Հավալէ մը, կամ անոր վրայ դրամ փոխ տալ: Ելմտագէտք ապահով են թէ Մեծ-Եպարքոսը հավալէից վճարման համար արդարութիւն մը պիտի կրնայ ընել, և ո՛չ ոք կը կասկածի Ն. Բարձրութեան բարի և անկեղծ նպատակ մը ունենալուն վրայ, երբ հրամայեց որ գանձական մտուքները վճարեն հավալէները:

Էքսբրէսի գիտողութիւններէն ալ կ՚երեւի թէ գանձ կանխահաս էր այն լուր, թէ հավալէները ըստ առաջնոյն վճարելու հրաման եղած է: Խնդիրը տակաւին քննութեան ներքեւ կը գտնուի, և վերջերս աղերսագիր մատուցանող սեղանաւորք և վաճառականք պատասխանի կը սպասեն միշտ:

Ելեւմտից նախարարութենէն գրուեր է բոլոր պաշտօնատանց, որ յանուն գաւառաց տրուած հավալէներուն ցուցակը շինեն ու շուտով ղրկեն Ելեւմտից պաշտօնատունը: Նկատի, թէ հավալէի խնդրոյն համար վերջնական կարգադրութիւն մը ընելու պաշտօնով յանձնաժողով մը կկազմուի յիշեալ պաշտօնատան մէջ, և բոլոր պաշտօնատուններէն մէկ մէկ պաշտօնակալ ղրկուին յանդամակցութիւն սոյն յանձնաժողովոյ:

Վերին Վոսփորի բնակիչք աղերսագիր մատուցանելով Մեծ Եպարքոսին, խնդրած էին որ Շիրքէթի Խայրիէի շոգենաւուց երթեւեկութեան գիները զեղչուին, և խնդրին յատուկ յանձնաժողովոյ մը քննութեան յանձնուած էր: [illegible] կ՚իմանայ թէ յանձնաժողովոյ անդամ, համաձայնած են այսպիսի զեղչ մը առաջարկելու մասին:

Արտաքին գործոց նախարարն՝ իւր թարգման Միքայէլ էֆէնտիի հետ, երէկ Պոլգարին ծովակալին շոգենաւը գնաց ի փոխադարձ այցելութիւն:

Հռովմի Նուիրակ Հ. Բոդէլլի երկուշաբթի Բ. Դուռն երթալով, իւր ջերմ շնորհակալութիւնները մատոյց Վեհ. Էտհեմ փաշայի՝ այն եռանդեան և սիրալիր ընդունելութեան համար զոր գտած էր յԱդրիանուպօլիս այցելած ատեն տեղական կառավարութեան կողմէ: Ներքին գործոց նախարարն յոյժ ախորժեցաւ Հ. Բոդէլլիի այս քննութեան, մանաւանդ իւր կատարեալ գոհունակութիւնն յայտնեց Ադրիանուպօլսոյ կուսակալ Իզզէթ փաշայի նկատմամբ որ կատարելապէս գործադրած էր կայսերական կառավարութեան հրամանները:

Կենսագրական համառօտ տեղեկութիւն մը Կաբրիէլ էֆէնտի Քրիստովիչի վրայ, որ ինչպէս կը յիշուի, Բ. Դրան կողմէ ընտրելի առաջարկուած է Արեւելեան Ռումէլիի կուսակալութեան պաշտօնին: Սա ծնած է 1820ին Պալքանաց մէջ Թրգէլ գիւղը և Օսմանեան կառավարութեան ծախիւք մեծցած, որոյ միջոցաւ ապա Բարիզ ղրկուելով իրաւաբանութիւն ուսաւ: Վերադարձին, Օսմանեան վարչութեանց մէջ աշխատեցաւ և ապա դատական ճիւղին մէջ մտաւ, ուր շուտով առաջ գնաց ի Պոլսոյ առեւտրական առաջին ատենի նախագահութիւնը վարեց բաւական ժամանակ: Այդ միջոցին էր որ Կաբրիէլ էֆէնտի անուանն ստացաւ: 1879ին ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնով Փիլիպէ ղրկուելով, կ՚ուզէր ֆէս պահել գլուխը, և Սգոյիրին զօրավարին գիտողութեանց վրայ միայն հանելով զայն, պուլկարական գալփագ դրաւ գլուխը: Կինը յոյն լինելով, Կաբրիէլ էֆէնտի տեղւոյն յոյն հասարակութեան հետ ալ լաւ յարաբերութեանց մէջ է: Պուլկարաց մէկ մասն արդէն 1881ին սորա կուսակալ անուանումն կ՚ուզէին:

Ռուսիոյ կայսրը Ս. Սդանիսլասի պատուանշանը տուաւ Պերութի ռուսական հիւպատոս Պ. Ս. Բեգրովիչի:

Նաֆիայի Նախարար Բեհճէթ փաշայի կինն՝ որ ժամանակէ մը հետէ հիւանդ էր, մեռաւ:

Սելանիկի Կրինդէք գիւղացի քրիստոնեայ մը խնդրագիր տուած լինելով տեղական կառավարութեան, թէ համանման անտառին մէջ աւազակախումբ մը կայ, գիւղացի [illegible], և 11 աւազակաց երկուքը սպանուեցան: Իսկ աւազակապետն, իւր չորս վիրաւորեալ ընկերներով դէպ ի Բասովիչէի անտառը փախաւ: Սելանիկի կուսակալին հարկ եղած հրամանները տրուած է ամեն կողմ անոնց ձերբակալման համար:

Ռոստովցեն կը գրեն թէ ցորենի հունձքն այս տարի առատ եղեր է. մօտաւոր հաշուով մը 800,000 քիլէ՝ որոց իւրաքանչիւրին գինը 18 էն 28 ղրուշ, ակառին համեմատ: 200,000 քիլէ գարի, քիլէին գինը 12 էն 14½ ղրուշ: Կորեակ 300,000 քիլէ, գինը 33 էն 47 ղրուշ: Վերջերս Ռոստովցի մէջ տեղացող յորդ անձրեւներ յուսալ կուտան թէ բոլոր հունձքն ալ առատ պիտի լինին այս տարի. երկրագործք գոհ են. սափրականէն աւելի ծախատ պիտի անկուի:

Թէրճիւմանը-Հաքիքաթ որ սակայն Պոլսոյ քաղաքապետութեան ուշադրութիւնը կը խնդրէ մսի գնոց բարձրութեան մինչեւ ցարդ շարունակելուն վրայ, այսօր ալ [illegible] գիտելով թէ ամառ և ձմեռ ամենընտիր տեսակն իսկ մինչեւ հինգ ղրուշ վաճառել կարելի է ըստ տեղեկութեան փորձառու անձանց, կը խնդրէ քաղաքապետութենէն, որ հաճի առաւել եւս խնամք տանիլ յայսմ մասին:

Փիլիպէի Հէմուս լրագրոյն ծանուցեր են, թէ Աճեօլլի մէկ գիւղին մէջ գտնուող ժամատեղիի Զաւուշ, Խուվան անուն Պուլղար մը, Պաթաճըգ գիւղի մօտերն Հաճի Հիւսէյին ապուի ջաղացքն երթալով՝ ջաղացպան Ահմէտը սուրով զարկեր, մարմինն բռներ քաշքշեր է, և գանակոծութեան ականատես եղեր են 6 պուլղար ու 1 մահմետական: Հէմուս ցաւելով կը գրէ թէ հասարակաց անդորրութեան ու ապահովութեան յատկացեալ պաշտօնակալ մը այսպիսի հարստահարութիւն մը կգործէ:

Գահիրէէն մայիս 7 թուով կը հեռագրեն առ Տէյլի Նիւզ թէ Նուպար փաշա Ֆրանսա կ՚երթայ իւր աղջկան ամուսնութեան ներկայ գտնուելու համար:

Ամերիկայի դեսպան Ուալլաս զօրավարն իւր տիկնոջ հետ մեկնեցաւ երէկ ի Նիւ-Եորք:

Մոնիթէօր կ՚իմանայ թէ Բ. Դուռը չընդունիր Պ. Կէրօֆի Կ. Պոլսոյ գործակատար անուանումն: Պուլկարիոյ արտաքին գործոց Նախարար Պ. Պալապանօֆ Կ. Պոլսէն անցած միջոցին տեղեկանալով թէ Բ. Դրան այս որոշումը վերջնական է, Պուլկար կառավարութիւնն ի մօտոյ նոր գործակատար մը պիտի առաջարկէ:

Փիլիպէէն կը գրեն առ Մոնիթէօր թէ Պուլկարիոյ և Արեւելեան-Ռումէլիի միացման կուսակից երկու անգամ ճամբայ եղած են նախ Վիէննա և անտի Եւրոպիոյ զանազան մայրաքաղաքներն երթալով, յիշատակագիր մը մատուցանելու տէրութեանց, ուր նշանակուած են վերջերս գումարեալ Միթինկներու որոշումներն:

Պէրութի զինուորական հիւանդանոցի բժիշկ Թէօտոր Սարթինաքի պէյ որ Ադրիանուպօլսոյ հիւանդանոցին առաջին բժիշկ կարգուած էր, իւր նոր պաշտօնատեղին մեկնած է:

Մանզումէի մէջ կը կարդանք թէ Արնաւուտ գիւղի յունական Բրոտօս ընկերութիւնն մէկ մէկ ձեռք հագուստ շինած է Գալըճէշմէի Հայոց դպրոցին երկու աշակերտաց, ինչպէս նաեւ զանազան թաղերու Յոյն և Հրէայ աշակերտաց ալ:

Թայմսի Կ. Պոլսոյ թղթակից Պ. Մաքէնզի Ուալլաս Փիլիպէ գնաց:

Փիլիպէի մէջ երկու երեւելի պուլղարք 100 լիրայի գրաւ դրեր են՝ Մէկը կպնդէ թէ Ալէքօ փաշա պիտի վերահաստատի կուսակալութեան պաշտօնին մէջ, իսկ միւսը՝ թէ Գավրիլ Քրիստովիչ էֆէնտին պիտի յանձնուի այդ պաշտօնը:

Մայրաքաղաքիս առողջապահական յանձնախումբն իւր յատուկ բժիշկ տօքթէօր Բամպերկերոյէ հետեւեալ հեռագիրն ստացած է, որ Այտընի մէջ համաճարակ հիւանդութեան մը ծագման լուրերը կը հերքեն:

Իզմիր, 10 մայիս. —Կուսակալը կը տեղեկացնէ մեզ թէ Այտընի մօտերը Չինէ կոչուած տեղը մահացու հիւանդութիւն մը ծագեր է որ համաճարակ երեւոյթ ունի: Կ՚երթամ ստուգելու համար այդ հիւանդութիւնը, զոր տեղական բժիշկք այլ ընդ այլոյ մեկնելով սարսափ մէջ թողած են բնակիչները: Փութով տեղեկութիւն պիտի հաղորդեմ ձեզ:

Իզմիր, 12 մայիս. —Մայիս 10ի տեղեկագրովս ծանուցի ձեզ թէ համաճարակ հիւանդութիւն մը ծագած է Չինէի գաւառակին Սէրբան-տէրէ կոչուած գիւղին մէջ: Անձամբ անդր գնացի հիւանդութեան տեսակն ստուգելու համար: Երեք հիւանդաց, որոց մին մօրթի բորբոքում ունէր և երկուքը ջերմ: Երեքն ալ ապաքինելու վրայ են: Մահ չէ պատահած: Գիւղին մէջ՝ որ 300 բնակիչ կան, 3 ամսուան մէջ միայն 9 մարդ մեռած են սովորական հիւանդութեամբ: Իզմիրէն մեկնումս տեղեկագիր պիտի ղրկեմ:

Կ՚ըսուի թէ Հելլենական կառավարութիւնն ի մօտոյ պայմանագիր պիտի կնքէ ֆրանսական ընկերութեան մը հետ, Պիրէոնէն ի Լարիսա երկաթուղւոյ մը շինութեան և արտօնութեան համար: Ամբողջ գիծը 342 քիլոմետր երկայնութիւն պիտի ունենայ և 41 կայարան: Այս գծի շինութեան ընդհանուր ծախք հաշուուած է 70 միլիոն ֆրանք:

Թուրքաստանի լրագիրը կը գրէ թէ Քաշղարի չինական իշխանութիւնք թոյլ չեն տար ռուս [illegible] արեւելեան Թուրքաստանի քաղաքաց մէջ վաճառականութեամբ զբաղիլ, և այս՝ հակառակ Ռուսո-Չինական դաշնագրութեան: Կը յուսացուի թէ Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարն այս մասին դիտողութիւն պիտի ընէ չինական կառավարութեան:

Երէկուան քաղաքական լրոյ մէջ, Պէրլինի օսմ. դեսպանին անունը սխալմամբ Սատուլլահ փաշա գրուած է, փոխանակ Սայիտ փաշայի:

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

ԱԺԱՆՍ ՌԷՅԹԵՐ

Աթէնք, 13 մայիս

Իզմիրի քարանթինայի պաշտօնատան կողմէ եկած հեռագիր մը կը հաստատէ թէ այս օրերս Այտընի մօտ Չինէի գաւառակին մէջ երեւցած հիւանդութիւնը, որ հոգ պատճառած էր, ժանտատենդ (Թիֆօ) է միայն:

Թագաւորն իւր հետեւորդներով վաղը կը մեկնի Թեսալիայէն Աթէնք վերադառնալու համար:

Լոնտոն 14 մայիս.

Երեսփոխանաց ժողովոյ երէկ [illegible] նիստին մէջ, պահպանողական Սըր Միքայէլ Հիքս Պիչ Սուտանի մասին Պ. Կլատսթոնի նախարարութեան դէմ առաջարկած պարսաւանաց քուէն 275ի դէմ 303 ձայնիւ մերժուեցաւ: Բաւականին [illegible] կուսակցութիւնը նախարարութեան դէմ քուէ տուաւ:

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

Բարիզ, 13 մայիս

Դեսպանախորհրդոյ նիստին մէջ Լորտ Կրանվիլի և Լոնտոնի ֆրանսական դեսպան Պ. Վատինկթոնի միջեւ տեղի ունեցած բանակցութիւնք համաձայնութեան մը չյանգեցան դեռ:

Պէրլին, 13 մայիս

Պուլկարիոյ իշխանը [illegible] Պրուսիոյ [illegible] իշխանին հետ:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԹՈՐՍԱ

Ղալաթիա, 2 Մայիս

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Փոխառութիւն

Երէկ երեկոյ գոցուեցաւ . . . գին	9	27
Այսօրուան գոցուելուն գինը «	9	27½
Երէկ երկրի մէջ		
[illegible] «	9	27
Բարձրագոյն գին «	9	—
Նուաստ գին «	9	—
Այս օրին «	9	—
Փոխառութիւն 1865 . . . . ֆր.	60	
» 1863 «	55	
» 1869 «	48	
» 1873 «	45	50
Գոմ. տե. Երէգէր . . . . [illegible]	17	25
Ռումէլիի երկաթուղիք . . . . ֆր.	45	625
Օսմանեան պանքա . . . . ֆր.	375	

ՓՈԽԱՆԱԿԱՐԱՆ

Նապոլէոն [illegible] Անգ. ոսկի	4	10
[illegible] Օսմ. լիրա	7	20
[illegible] (դրամ. փոր)	6	25
[illegible] Օսմ. լիրա	3	50
Ֆրանք [illegible]	—	
[illegible]	500	
Երէկ իրիկուան գոցուելուն	72	37½
[illegible]	—	
Կէս օրին նոյն գին	—	

Ընթացք դրամոց		
Օսմ. ոսկի	ղշ.	100 —
20 ֆրանքնոց	«	87 23
Անգլ. ոսկի	«	110 3
Գրիւեց	«	51 10
Ռուս. իմբերիալ	«	90 6
Ռուսի թղթադրամ	«	8 92
Թալեր	«	—
Ֆիօրին	«	9 05
Մէճ. արծ. (տարր.)	«	108 4
Հինգնոց	«	102 20
Մէճիտիէ	«	100 20
Պլինձ	«	710 —
Թղթադրամ	«	1700 —
Վեչնոց	«	102 53

(ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն 13 Մայիս ժամ 5 վ. 15 երեկոյ	
Անգ. Քօնսօլիտէ գոցուեցաւ	101 11/16
Օսմ. « բացուեցաւ	8 3/4
« « գոցուեցաւ	8 3/4
Օսմ. փոխառութիւն 1865	10 7/8
« « 1869	9 3/4
« « 1871	68 3/4
« « 1872	17
« « 1873	8 3/4
Փոխառ. 1877	81 3/4
Պանք Օթոման	16 1/2
Ռուսական փոխառ. 73	93 3/8
Եգիպտ. միացեալ (ինիֆիէ)	65 7/8
« տուրմէն. (բրիվիլէժիէ)	91
Տայրա Սանիէ	64 1/4
Տօմէնիալ (փոխառ. Ռօչիլտ)	90 1/4
Հունգ. պարտամուրհակ 1877	103 1/8
Փոխանակ. Բարիզի վրայ	25 374
Վիեննա 13 Մայիս ժ 4 երեկոյ	
Փոխանակ. Լոնտոնի վրայ	121 85
Օսմ. Երկաթուղի	22
Բարիզ 13 Մայիս ժ. 3 վ. 45 երեկոյ	
Ֆր. Ռանթ 4 1/2 % բաց	108 7 1/2
« « 3 % բաց	79 7 1/2
Օսմ. Քօնս. բացուեցաւ	8 80
« « գոցուեցաւ քրն. կտ.	8 82 1/2
Օսմ. փոխառութիւն 1863	—
« « 1865	53
« « 1869	48
« « 1873	43
Օսմ. Երկաթուղի	45
Պանք Օթոման	664 37 1/2
Իրլ. ան. էօնէ ( )	578 75
» Ֆօնսիէ	1331 25
Քրէտի Լիոնէ (կալբ. կար.)	1255
Սուէզի ջրանցք	2117 50
Ռուսական 5% 1877ի	97 1/2
Իտալական Ռանթ	96 95
Արեւ. Ռուս. (Ռէս Օրիան.)	—
Եգիպտական միաց. գոց	331 25
Սպանիական (արտաքին)	61 1/4
Հունգարական (ոսկի) (քր. կտ.)	103 1/2
6% Հելլենական	425
Չէք Լոնտոնի վրայ	25 18
Օսմ. Րէժիի բաժնեթուղթք	

ԲԱՐԻԶ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

13 Մայիս ժ. 10 վ. 15 երեկոյ	
Ֆրանս. Ռանթ 5 1/2 %	108 10
Օսմ. « գործ չեղաւ	—
« Երկաթուղի	— —
Եգիպտական միացեալ	331 25

ՄԵՏԵՈՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿ
ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԱՆ Ի ԲԵՐԱ

14 Մայիս (Ն. Տ.)

		ժ.	վ.
Ծագումն արեգական (Աւերկայթ)		4	45
Մուտք « «		7	8
Կէս օր (Միջին ժամով)	11	96	8
Կէս օր (ժամ ըստ տաճկաց)		4	45
Ծագումն լուսնի (Աւերկայթ)	Ե	10	39
Մուտք « «	Ա	7	56

Երեւումն լուսնի Վ. Ք. 18 Մայիս.

Առաւօտեան ժամը 8 ին

	Հարիւրամեթր
Ծանրաչափ (Ծովու երես)	767·0
Ջերմաչափ	14·5
Նուազագոյն աստիճան	6·8
Բարձրագոյն « իրիկուան	18·3
Խոնաւութիւն 0/0	39·
Բարձրութիւն անձրեւի 24 ժամու միջոցին. Հազարորդամեթր	,0

Ուղղութիւն հովոյ, Արեւմ. հիւսիս շատ փափուկ ։

ՄԱՅԻՍ 13ԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ծանրաչափն իջած է Եւրոպայի վրայ. հովը փոփոխական և տկար է Միջերկրականի վրայ. հանդարտ օդ յԱլճերիա. հիւսիսային հովը չափաւոր է Արշիպեղագոսի վրայ, բաւական սաստիկ ի Դարդանէլ և տկար յՕտէսա ։ Բարեխառնութիւնն է 1 աստիճան ի Բարիզ, 15 ի Վիեննա, 9 յՕտէսա, և զեռօէն 1 աստիճան վար ի Բեդրբուրկ ։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ
«ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Անդո֊ վաստակներ, փոխանակութիւնք և տոկոսիք ի գաւառս

Գաւառացւոց դժբաղդ ու աղքատ կացութիւնն աւելի բացայայտ հասկնալու համար հարկաւոր է գիտնալ թէ ինչ զոշաքաղութիւններ և առեւտրական զեղծումներ տեղի կ'ունենան իրենց մէջ, որոց ենթակայքը միշտ աղքատներն են ։ Մորմոքելի է տեսնել անշուշտ ընտանիքներ՝ որ նիւթական ամենայետին չքաւորութեան մէջ կը տուայտին, իրենց անդամներէն ոմանք պանդխտութեան, ոմանք բանտերու և այլք անօթութեան մէջ մաշեցունելով, և զուրկ մնալով յաւէտ մտաւորական ու բարոյական կեանքէ ու վայելքէ ։ Բայց աւելի մտմտելի է եթէ նկատուի նոցա թշուառութեանց գլխաւոր աղբիւրները, թէ կարելի էր առաջքն առնուլ եթէ մի քիչ բարեխղճութիւն ըլլար ու մանաւոր գիւղութիւն կենար չենթարկուելու այդ խեղճութեանց ։ Եւ ապահով եմ ես և ինձ հետ անշուշտ բոլոր բանգէտներն թէ գաւառայինք կ'ազատէին իրենց արդի թշուառութիւններէն, գէթ ըստ մեծի մասին, եթէ փոխառութեան կանոնաւոր ընկերութիւններ հաստատուած ըլլային և կամ ամեն ոք [illegible] ըստ իւր հաճոյս տոկոսի սակն աւելցնելու ։ Այդ երկուց պակասութիւնը պատճառ է ամենայն չարեաց ։ յորոց կ'արտադրին գաւառացւոց նիւթական թշուառութիւնքը ։

Ինձ առիթ եղած է անձամբ իմանալ առեւտրական այնպիսի ոլորտներ զորս նկարագրելն իսկ պժգալի է, բայց զի ճշմարիտ են կը տեսնամ այդ պժգանաց և կը նկարագրեմ, թէպէտ համառօտ, զի մանրամասնութեան համար քանի մ'Արեւելքներ պէտք են ։

Գաւառաց մէջ ամենէն աւելի աղքատ դասն կը բաղկանայ երկրագործներէ ու խաշնարածներէ, այսինքն գիւղական հասարակութիւնն, որ դրամական անվերջանալի կարօտութեանց մէջ լինելով կը դիմէ փոխառութեանց ։ Այդ պարագայից մէջ ի հանդէս կ'ուգան վաշխառուներու չհատակութիւնք որ իրենց նողկալի մանրամասնութեամբ յատուկ յօդուածի մը նիւթ պիտի լինին և այժմ զանց կընեմ ։ Բայց վաշխառութիւնն կրնայ կատարուիլ երբ Կ. Պոլիս կամ այլուր պանդուխտ լինի փոխառուին տան անդամներէն, իսկ այն ընտանիքներ որ պանդուխտ չունին, նոքա այլ եղանակաւ կը հոգան իրենց կարօտութիւնը, և ահա այդ պարագայի հետեւանաց վրայ է մեր այժմու խօսքը ։

Ինչ կընեն այդ կարգի ընտանիքները երբ փոխառութեան պէտք ունենան (և դժբաղդաբար փոխառութեան միշտ պէտք կ'ունենան), կը դիմեն դրամատէրի մը ի քաղաք կամ նոյն իսկ գիւղին մէջ, որ կը հաճի [illegible] փոխատուութիւն ընել իրենց. պայմաններն սարսափելի են, և կը կարգադրուին ոչ երկուց համաձայնութեամբ, այլ միայն փոխատուին կամօք (զի փոխառուն ստիպեալ է խոնարհիլ ամենէն ծանր պայմաններուն անգամ) և վճարման եղանակին համեմատ ։ Կան փոխառուներ որ արմտիքով պիտի վճարեն, կան որ իւղով, կան որ ոչխարով, ոմանք դրամով և այլք զանազան իրեղէններով ։ Փոխատուն կը քննէ այդ բաներն և ապա կ'որոշէ սակն՝ [illegible] ։ Հետեւեալ նկարագրութիւնք բաւական պերճախօս են բացատրելու այդ սակերուն որակն ու քանակը. և յորոց կարելի է հասկնալ թէ ինչ են անդո֊ վաստակներն, որպէս կը կատարուին փոխանակութիւնք և ինչ դրութեան վրայ կ'երթան տոկոսիք ի գաւառս ։ Իսկ թէ ժողովրդեան որքա՛ն վնասաբեր են, ընթերցողն կրնայ դատել ։

Ոմն կը պարտաւորի 40 ղշ. փոխառնուլ և հատուցանել կալին ժամանակ 1 քոռ (96 օխա) ցորեն, հոգ չէ՝ թէ փոխառութենէ մինչեւ կալը 1–2 ամիս միջոց միացած լինի, և ցորենին քոռն արժէ 100 ղրուշէն ոչ պակաս, ըսել է այս [illegible] փոխառութեան մէջ 40էն 60 ղշ. [illegible] կը պայմանուի 1–2 ամսոյ համար, ամենէն շատ 3 ամիս ։

Ուրիշ մը կը խոստանայ իւղով վճարում ընել, կը ստանայ 100 ղշ. սթծաթ դրամ (որ 7 ղշ. պակաս կարժէ քան 1 ոսկին) և կը պայմանէ վճարել 1 ոսկի ու տոկոս 2 լտր (12 օխա) իւղ որուն արժէքը չէ պակաս քան 80 ղշ, այսինքն 100էն 87 ղշ. [illegible] առաւելն 4–5 ամսոյ համար, և փոխատուն [illegible] կը չարժի դեռ ։

Ոմանք ոչխարով պիտի վճարեն իրենց պարտքը, ուստի 1 գառն գարնան յանձնելու պայմանաւ աշունէն 10 ղրուշ կը ստանան, և եթէ գառն մեռնի ալ, դարձեալ կը պարտաւորին տալ մի ուրիշն անոր տեղ, և այս կ'քսուի [illegible] ։ Գառն պակաս չ'արժէր գարնան առեն քան 20 ղշ ։ Իսկ տոկոսին սակն կուգայ 100էն 100 ղշ ։ Կը պատահի որ գառն կը մեռնի, փոխառուն յայնժամ կը պարտաւորի պարտուց դիմաց 2 [illegible] թուանշանովը բազմապատկել և մուրհակն նորոգել կամ [illegible] ձեռքէն ազատելու համար [illegible] գինել ։ այն է լիճէն փախնելով ծով նետուիլ գինքը ։

Անդո֊ վաստակի տեսակներն շատ են, օրինակ, ոմն կը ստանայ կանխաւ լիտր մը իւղի գին, արժէքն 8/10 պակաս, ըսել է տոկոսն կը լինի 100էն 80 ղրուշ, ուրիշ մը գինիի գին կը ստանայ կանխաւ այդպիսի համեմատութեամբ և վերջապէս որուն ինչ որ պէտք է ըլլայ, զայն կրնայ գնել կանխավճարով, 2–3 ամիսէն ստանալու պայմանաւ և արժէքն միշտ 100էն 80 պակասով. բազմաթիւ են այս անդո֊ վաստակին եղանակներն կամ նիւթերն ու միշտ փոխառուն կը տուժէ ։

Աւելի շատեր արմտեաց պէտք կ'ունենան և կը դիմեն արմտեաց ամբարատէրներու որ ամեն տեղ կան և երկրին արդիւնքը իրենց ձեռքն անցունելով միշտ թանկութիւնը կ'արտադրեն ։ Ամբարատէրք շատ [illegible] կը նկատուի եթէ բարեհաճի [illegible] 1էն 1/2 յաւելուածով փոխառութիւն ընել առաջիկայ կալոցին ստանալու պայմանաւ, այսինքն առ առաւելն 3 երբեմն 2, մինչեւ իսկ 1 ամիսէն. զի յուլիսի մէջ աւելի շատերու արմտիքը կը պակսի ։ Իսկ երբ ըսենք թէ հին 1 նաեւ 1 1/2 մինչեւ անգամ 2 յաւելուածով ալ փոխանակութիւն կը լինի արմտիքի 2–3 ամսուայ համար, կարծեմ պիտի զարհուրին ընթերցողքն, սակայն թող հաճին գիտնալ որ այս ամենայն չարեաց պատճառ կանոնաւոր [illegible] պակասութիւնն է. և ինչ որ կը նկարագրեմ, կատարելապէս ճիշդ է ։ Աղքատ գիւղացին իւր սերմանածին արտադրելիք բերքին մի քանի անգամն պարտք կ'ընէ և կալին ժամանակ պարտատէրներն կը դիմեն ամեն կողմէն և կը գրաւեն նորա հնձոց արդիւնքներն, ոմանց առնելիքն ալ անվճար կը մնայ դեռ, զի նոքա ի՛նչպէս կրնային գիտնալ որ փոխառուն արդէն շատեր ալ պարտք ըրած է ։ Իսկ իւր ընտանեաց ուտելու համար պիտի դիմէ դարձեալ փոխառութեան զանազան պայմաններով ։ Կալէն առաջ հնձոց արդիւնքը ծախելու այս դրութիւնը որ կը յիշեցնէ [illegible] Ասիական Թուրքիոյ գրեթէ ամեն գաւառաց մէջ կը տիրէ և կ'քսուի [illegible], վասն զի հունձքերն դեռ կանանչազարդ դալարիք են երբ տէրն զանոնք ծախեր ու կերեր է ։ Եւ [illegible] այս դրութիւնն շղթայայար շարունակութեամբ կը յաջորդէ տարուէ տարի, բաւական է թէ մի տարի սկսի երկրագործ մը, զի այլ եւս չկրնար ազատիլ բնաւ ։

Այս սարսափելի փոխանակութիւնն ստիպուած են կատարել ոչ միայն Հայք այլ և Թուրքեր ու Քրդերն ալ անխտիր, նոյնպէս միւս փոխառութիւններն ։ Աւելցուր ասոնց վրայ դրամական պարզ տոկոսեաց չափազանց առաւելութիւնն ալ որ 100էն 100էն պակաս չէ առ տարին, աւելցուր նաեւ [illegible] վաստակի հետեւանքներն և ապա ուշադրութեամբ խորհէ մի անգամ գաւառացւոց Տնտեսական վիճակին վրայ, և յայնժամ կը տեսնես թէ որքան սարսափելի է այն և թէ, որքան դժնդակ նիւթական մթնոլորտն՝ յորում կ'ապրին. ո՞ւր պիտի երթայ այս վիճակը, ՚ի կործանումն անշուշտ և բոլոր կալուածներ, շարժական կամ անշարժ, պիտի ելնեն հետզհետէ ընդհանրութեան ձեռքէն, ինչպէս որ գրեթէ կէսին չափ եղած է այդ, և անցնին մասնաւորաց ձեռք և կեդրոնանան ստակատէրներու մօտ ։ Իսկ ընդհանրութի՞ւնը, — ի՞նչ պիտի ըլլայ, — զուրկ պիտի մնայ նիւթական բարոյական և մտաւորական կենաց նախնական տարրերէն անգամ, ու տուայտելով չարաչար նիւթական ու բարոյական սովու մէջ կորնչի ։

Այս ամեն չարեաց առաջքը կ'առնուի, եթէ, որպէս նախորդ յօդուածով մը կը գրեի Արեւելքի մէջ, փոխատուութեան օրինաւոր ընկերութիւններ հաստատուին ՚ի Հայաստան անդր վերաբերմամբ գաւառականաց ձեւոք, կամ մեծ կեդրոններ գտնուող Նշանաւոր դրամատէրներու, գործակալաց միջոցաւ ։

ՓԻՒՆԻԿ

1884 Ապրիլ 15/27
Տաւրոսի կողմերը

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ՑԱՐՆԻՄՈՒՏՍ

Նաբոլի, ապրիլ 15/27

Անցեալ կիրակի կէս օր հասանք ի Նաբոլի, և միտքս դրի գրել, ինչ տպաւորութիւն որ ըրին իմ վրաս Նաբոլիի ընդարձակ և աննման ծոցը, քաղաքին գեղեցիկ տեսարանն և ահաւորն Վէզուվ որոյ բարդ ի բարդ ծուխը մզաններով հեռուէն կը տեսնուէր, եւ ահ կ'ազդէր ոչ ինձ միայն որ նոր կը տեսնէի այս հրաշունչ լեռն, այլ շոգենաւի բոլոր ընկերներուս յորոց ոմանք շատ անգամ տեսած էին այս լեռն, և տեսած էին այնպիսի առեններ երբ լաւայի հեղեղներ կը հոսեցնէր իւր կողերէն ի վար ։ Ցամաք ելայ, եւ Եւրոպական քաղաքակրթութեան բարիքներէն ոմանք որ աչուըներուս առջեւ պարզուած էին, ըրին մտքիս վրայ մի ուրիշ տպաւորութիւն որ առջի տպաւորութիւնը պահ մը մոռցնել տուաւ ինձ ։ Մաքսատունէն ուղղակի գացինք մեծ պանդոկ մը (հօդէլ) որ Պոլսոյ ամենէն գեղեցիկ շէնքերուն հետ կրնայ մրցիլ ։ Այս պանդոկը կը նայի Նաբոլիի քաղաքապետական պալատին հրապարակին վըրայ, ուր կայ մի փոքր բայց շատ գեղեցիկ պարտէզ ։ Այս պարտէզին, մաքուր եւ լայն ճամբաներն որ պարտէզին երկու կողմէն կ'անցնին, եւ հոյակապ շէնքերն որ հրապարակը կը շրջապատեն, ինձ կարծեցնել տուին թէ Նաբոլիի ամենէն գեղեցիկ փողոցն եկած էինք. բայց իրօք այնպէս չէր ։ Արեւելքի գրելու սկսելէ առաջ խորհեցայ մտակայ փողոցները պըտըտիլ և քիչ մ'աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ տալ Ձեր թերթին պատուական ընթերցողաց ։ Սակայն այս պտոյտս արգելք եղաւ ինձ անմիջապէս գրելու, վասն զի որչափ յառաջ գացի, գրելու արժանի այնչափ աղէկ բաներ տեսայ ։ Տեսայ ուրիշ լայն հրապարակներ որոց մէջտեղ կանգնուած էին փառաւոր արձաններ ի յիշատակ այլ և այլ անձանց որ մեծ ծառայութիւններ մատուցած էին հայրենեաց, հանճարով, քաջութեամբ եւ մեծագործութեամբ ։ Երեկոյին երբ գրիչս ձեռք առի, չէի գիտեր թէ ինչ գրեմ, շուարած մնացած էի, կը վախնայի զի մի գուցէ գրելու աւելի արժանի բաները թողլով նուազ արժանի բաներ գրեմ, ուստի գրիչը ձեռքէս վար դրի ։ Այսօր ութերորդ օրն է որ Նաբոլի կը գտնուիմ, և դեռ կը վարանիմ գրելու ։ Չեմ գիտեր ուստի սկսիլ ահեղ Վէզուվէ՞ն թէ Պոմպէյէն որ ամբողջ տասն և ութ դար հողի տակ թաղուած մնալէ ետքն երեւան եկած է իւր աննման հնութիւններով, փառաւոր պալատներովը, նուիրական մեհեաններովը, հոյակապ արձաններովը, գեղեցիկ մոզայիքներովը և հազարաւոր բաներով որ կը զարդարեն Նաբոլիի Միւզէն ։ Այո՛, վարանած եմ ուստի սկսիլ, զի Նաբոլիի չորս կողմը կան այնպիսի յիշատակաց արժանի վայրեր որ Հռովմայեցւոց պատմութեան շատ երեւելի դիպաց թատր եղած են ։ Քաղաքին արեւելեան կողմը Բոցցուէլի Կրոդդա կոչուած ղընէլին մօտ կը ցուցուի տեղ մը որ Վիրգիլիոսի գերեզմանը կը համարուի, և ուր սա արձանագրութիւնը կը տեսնուի «Աստ հանգչի աճիւն այնր որ զարօտս երգեաց և զգաշտս և զապարոնս» ։ Ուրիշ տեղ մը կը ցուցուի ուր Վիրգիլիոս գրած է իւր տաղերն ։ Աւելի դէպ արեւելք կայ Շան այր կոչուած այրն որ ծանօթ է անոնց որ ընդարձակ աշխարհագրութիւն կարդացած են ։ Աւելի հեռուն է հին Բիւզէոլի որ աւելի հին է քան զՆաբոլի, և որոյ աւերակներն են անհերքելի վկայ անոր անցեալ մեծութեան ։ Վերջապէս կան բազում տեղեր ուր բնակած և մեծ գործեր կատարած են Հռովմէական կայսերք, Կիկերոն, Բրուտոս, Պլինիոս երէցն եւ կրտսեր եւն ։ Ուստի զարմանալի չէ որ երբ այսպիսի տեղէ մը պիտի գրեմ, կը վարանիմ ուստի սկսիլ ։ Շատ անգամ ոչ թէ գրելու նիւթոյ պակասութիւնն, այլ առատութիւնն է որ կը նեղէ և կը վարանեցունէ գրողը ։ Բայց որովհետեւ խօսք տուի գրելու եմ, և որպէս զի գրելիքներս կարգ մ'ունենան և զիրաւ հասկցուին կը սկսիմ Նաբոլիէն, և յետոյ որչափ որ ժամանակս և փոքրիկ Զաւէնիկս ներեն, [illegible] կը գրեմ, Պոմպէյի, Վէզուվի, Նաբոլիի միւզէին և ուրիշ յիշատակաց արժանի տեղերուն վրայ ։

Նաբոլի է Իտալիոյ ամենէն բազմամարդ քաղաքը այն գեղեցիկ ծոցին վրայ որ կը կոչուի քաղաքին անուամբ Ծոց Նաբոլիի ։ Քաղաքն ունի իբր 500,000 բնակիչ, և կը գտնուի հիւսիսային լայնութեան 40րդ աստիճանին տակ, և բարեխառնութեան միջին չափն է Ֆարէնհայտի ջերմաչափով 60–64 ։ Ամենէն տաք եղանակն է Յունիսէն մինչեւ Օգոստոս, և երբեմն Սեպտեմբեր ամսոյ մէջ իսկ շատ տաք կ'ըլլայ. իսկ ամենէն ցուրտ եղանակն է Դեկտեմբերէն մինչեւ Մարտ ։ Ձմեռն ընդհանրապէս մեղմ է հոս, և այս պատճառաւ ամէն տարի հազարաւոր օտարականներ կուգան հոս ոչ միայն բնութեան գեղեցկութիւնը վայելելու, զՎէզուվ և Պոմպէյի աւերակներէն հանուած թանկագին հնութիւնները տեսնելու, այլ և օդին մեղմութենէն առողջական օգուտներ քաղելու համար ։ Նաբոլիի մէջ տարւոյն ամենէն հաճելի և զուարճալի ամիսներն են Ապրիլ և Մայիս, և Սեպտեմբերէն մինչեւ Նոյեմբերի կէսը ։

Նաբոլի շատ գեղեցիկ դիրք ունի, և Եւրոպայի մէջ բաց ի Կ. Պոլսէն չկայ ուրիշ քաղաք որ այս մասին կարենայ մրցիլ Նաբոլիի հետ ։ Բնութիւնն այնչափ առատօրէն պարգեւած է իւր գեղեցկութիւնները Նաբոլիի որ հին ժամանակներէ հետէ շատ ազգեր այս քաղաքին հրապուրիչ ազդեցութենէն ձգուած են մեծ զոհողութիւններ ընելով տէր ըլլալու այսպիսի գեղեցիկ քաղաքի մը ։ Հետզհետէ Նաբոլիի տիրած են Յոյնք, Հռովմայեցիք, Գոթացիք, Բիւզանդացիք, Նորմանք, Գերմանացիք և Սպանիացիք ։ Նաբոլիի դիրքին գեղեցկութիւնն է որ Իտալացւոց ըսել տուած է (վէտի Նաբոլի է բոյ մօրի) «Տես զՆաբոլի, այլ եւս մեռայց» ։ Այս առածը ծանօթ է բոլոր Նաբոլիցւոց, և անոնցմէ մին գրեց զայս տետրակիս մէջ ։

Նաբոլի համանուն ծոցուն եզերքէն շրջակայ բլուրներուն գագաթն ի վեր կը բարձրանայ ամփիթատրոնի ձեւով, և կը կազմէ մի այնպիսի գեղեցիկ պանորամա որուն նայելէ չեն յագենար մարդուս աչուըները ։ Ծոցը կը տարածուի իբր 35 մղոն Գաբօ տի Միսէնօ կոչուած հրուանդանէն, որ հիւսիսային արեւմտեան սահմանագլուխն է, մինչեւ Բունդա տէլլա Գամբանէլլա, հարաւային արեւելեան սահմանը, և բաց ծովէն կը զատուի հիւսիսային կողմէն Բրոչիդա և Իսքիա կղզիներով, և հարաւային կողմէն Գաբրի կղզեաւ ։ Նաբոլիի արեւելեան կողմէն կը բարձրանայ Վէզուվ ահաւոր մեծութեամբ, և շատ առեն, ինչպէս այժմ, ամպի նման ծուխ հանելով ։ Վէզուվի կողերուն վրայ և ստորոտը կան շատ գեղեցիկ գիւղեր և աւաններ որոց անունները յիշել հարկ չեմ համարիր վասն զի Արեւելքի ընթերցողներէն շատ քիչերն այցելած են այս կողմերն, և այն անուններն՝ ընթերցողաց մեծագոյն մասին անծանօթ են ։ Սոսկ այսչափը միայն յիշել կարեւոր կը համարիմ որ Վէզուվի կողերն և ստորոտի դաշտն են շատ բարեբեր, և են աշխարհի ամենէն աւելի բազմամարդ տեղերէն, հարկաւ հողին ընդարձակութեան նայելով ։

Նաբոլիի գլխաւոր յատկանիշներէն մին սա է թէ այս քաղաքին փողոցներուն մէջ անդադար շարժում և կեանք կայ, և ժողովուրդը միշտ ուրախ և զուարթ է, և շատ կը սիրէ զուարճանալ և երգել ։ Մինչ այս տողերը կը գրեմ մէկ քանի կողմէ երգելու ձայներ կը լսեմ ։ Հոս ալ, ինչպէս ի Պոլիս, այլ և այլ փոքր բաներ վաճառողներ բարձր ձայնով կը պոռան փողոցներու մէջ ։

Նաբոլիի հողն է բոլորովին հրաբխային, մէկ կողմէն, այսինքն արեւելքէն, կազմուած է Վէզուվ լեռնէն, և արեւմուտքէն Փլէկրեան դաշտերու հրաբուխներէն որ կը տարածուին Նաբոլիէն մինչեւ ի Կումա ։ Նաբոլիի շրջակայ բլուրներն են հրաբուխներու (քռաթէր) մնացորդներ, և ստուգուած է թէ այն հրաբուխներն էին Վէզուվէն բոլորովին տարբեր հրաբուխներ ։

Նաբոլիի ջուրը կուգայ գլխաւորապէս երկու ջուրի ճամբաներէ որ դեռ հին առեն շինուած են ։ Առաջինն է Աքուա տէլլա Պոլլա որ Վէզուվի կողերէն կը հոսի, և քաղաքին վարի մասերուն ջուր կուտայ. և երկրորդն է Աքուա տի Գարմինեանօ զոր 1529ին շինել տուած է Կեսար Գարմինեանօ անուն ազնուական մը ։ Հիմա նոր ջուրի նոր ճամբայ մ'ալ կը շինուի ։

Նաբոլի քաղաքին շինութեան ժամանակը ծածկուած է հնութեան մէջ ։ Այս քաղաքին առաջին անունն էր Պարթէնոպէ, զոր թերեւս գիտեն անոնք որ ուշադրութեամբ կարդացած են զՎիրգիլիոս և Հռովմայեցւոց ուրիշ հին մատենագիրները ։ Ի սկզբան այս քաղաքը կը բաղկանար Պալէապոլիս (հին քաղաք) և Նէապոլիս (նոր քաղաք) անուններով երկու Յոյն քաղաքներէ ։ Հռովմայեցիք գրաւեցին զՊալէապոլիս Քրիստոսէ առաջ 326ին ։ Այն թուականէն ետքը Նաբոլի հաւատարիմ մնաց Հռովմայեցւոց թէ Պիւռոսի եւ թէ Աննիբաղի դէմ պատերազմաց առեն, և իւր դիրքին գեղեցկութեան համար բնակութեան սիրելի վայր եղաւ Հռովմայեցի մեծատանց և կայսերաց ոմանց ։ Լուկուլլոս ունէր հոս պարտէզներ ի Բոզիլիբօ և ի Բիցցոֆալգօնէ ուր մեռաւ 426ին Արեւմտեան Պետութեան վերջին կայսրը ։ Օգոստոս կայսրը յաճախ կը բնակէր ի Նաբոլի, և Վիրգիլիոս, ինչպէս ըսուեցաւ, հոս գրած է իւր գեղեցիկ բանաստեղծութիւններէն ոմանս ։ Տիբեր, Գլաւտիոս, Ներոն, Տիտոս և Ադրիանոս կայսերք եղած են գլխաւոր բարերարք այս քաղաքին որ շարունակ պահեց իւր քաղաքապետական (միւնիսիբալ) ազատութիւնն և Յունական սահմանադրութիւնն ։ 536ին Բելիսարիոս և 543ին Գոթացիք յարձակեցան ու առին զՆաբոլի ։ Քաղաքը շատ թօթափեց իւր անկախութիւնն Լոմպարտ իշխանաց դէմ, մինչեւ որ 1130ին յետ երկարատեւ պաշարման ինկաւ Նորմաններուն ձեռքը ։ Փրետերիկոս Բ. հիմնեց համալսարանը, բայց ինքը քիչ անգամ բնակեցաւ հոս ։ Անժու դերդաստանէն Կարոլոս Ա. ըրաւ զՆաբոլի մայրաքաղաք թագաւորութեան, և ցամաքեցուց քաղաքին և պարիսպներուն մէջտեղ գտնուած ճահիճները ։ Յաջորդ իշխանք աւելի ընդարձակեցին զՆաբոլի, և կառուցին հասարակաց օգտակար շատ մը շէնքեր ։

Նաբոլիի երկայնութիւնն է 3 մղոն, և լայնութիւնն 2 մղոն ։ Ունի մեծ և փոքր իբր 1300 փողոց որոնք կազի լուսով կը լուսաւորուին 1840էն ի վեր ։ Հին փողոցներէն շատերը նեղ են, բայց ամէնքն ալ լաւայի խոշոր քարերով լաւ սալայատակուած են, այնպէս որ ամենատատաւկ անձրեւի առեն իսկ փողոցները շատ ցեխ չըլլար ։ Հրապարակները կը կոչուին Բիածձա, գլխաւոր փողոցները՝ Ստրատա կամ Վիա. այն ճամբաներն որ բլուրներն ի վեր կ'ելլեն և որոց մէջէն ընդհանրապէս կառք չանցնիր՝ կը կոչուին Գալադէ կամ Սալիդէ, և այն ճամբաներն որ աստիճանաւ կամ սանդուղներով կ'իջնեն՝ Կրատոնի ։

Նաբոլի ունի հինգ բերդ, եւ երկուքը որ Միջին դարուց մէջ շինուած են ։

Անդ. Ա.

Քէօթահիա 22 Ապրիլ

Մխախոտի չահակցական ընկերութեան տեղւոյս գործակատար Պ. Կիւսթավ խոշէ մոօք կ'աշխատի, իւր գործադրութիւններն օրըստօրէ կ'ընդլայնին և կը զօրանան, կեդրոնատեղին հաստատած է այժմ քաղքիս պանդոկներէն միոյն մէջ. բազմաթիւ թոշակաւոր լրտեսներ որք իւր կողմանէ կարգուած են, ահռելի դանակներ ի ձեռին քաղքին մէջ կը շրջին, և կասկածաւոր խորշերը կը խուզարկեն անդադար, առանց արտօնութիւն ունենալու նաեւ հասարակութեան գրպաններն ալ որոնելու, ինչպէս որ կ'ընեն իսկ, և այն անձինք որք իրենց քով տարբեր ծխախոտ կը կրեն, անմիջապէս կը ձերբակալուին և կը պատժուին առաջին անգամ 25 ղրշ. տուգանք վճարելով. երկրորդ և երրորդ անգամներու համար 50 և 75 ղրշ. իսկ չորրորդ անգամ ձերբակալուողին պատիժն է վեց ամիս բանտարկում. փողոցներու և կամ շուկաներու մէջ համարձակապէս ծխել անտարակոյս պիտի դժուարանայ այսուհետեւ, եթէ ժողովուրդն շարունակէ այսպէս միշտ (այընկա) գործածելով որ ընդհանուր սովորութիւն է Քէօթահիոյ համար ։ Պ. Կիւսթավ վարձած է նաեւ հեծեալ և սպառազէն խումբ մը, որոյ պաշտօնն է քաղքին բոլորտիքը հսկել այընկային մուտքը արգիլելու համար. այսուհանդերձ «այընկաճի»ները որք միմիայն այն արհեստով կ'ապրին, և կը պանծան իրենց յանդգնութեան և քաջութեան վրայ, ձիաւորներու աչալուրջ հսկողութիւններն առ ոչինչ համարելով կը յաջողին միշտ իրենց վտանգալից արհեստը շարունակել, այն չափազանց յանդուգն այընկաճիներու նկատմամբ շատ մը լուրեր կը դառնան թէպէտ սակայն ես անոնց ստուգութիւնը չեմ կարեր երաշխաւորել, սա միայն ստոյգ է թէ այն կարգադրութիւններն, տեղական վաղեմի սովորութիւններն և նախապաշարումներն ի նկատի առնլով՝ յարմարագոյն միջոցներ չեն Ռէժիի ազդեցութեանց ըստ արժանւոյն արծարծման համար ։ Կ'ըսուի թէ Պ. Կիւսթավ հրաժարելու դիտաւորութիւն ունի ։

Քէօթահիոյ և Պրուսայի մէջտեղ հաստատուելիք կառուղւոյն շինութեան համար անցեալ տարի ի գործ դրուած աշխատութիւններն այս օրերս սկսաւ շարունակուիլ միևնոյն եռանդով. հեռաւոր և մերձաւոր գիւղացիները խմբերով կը թափուին, և կը փութան այն ճամբէն իրենց պարտաւորեալ բաժինն օր առաջ յառաջ հասցնելու, կառուղին արդէն քաղաքէս բաւական հեռաւորութեամբ յառաջ տարուած է ։ Այս առթիւ չեմ կարեր առանց յիշելու անցնիլ մի ցաւալի դէպք որոյ ի լուր անհնար է չսխրիլ. և որ մօտերս տեղի ունեցաւ քաղքէս գրեթէ 3 ժամ հեռի կառուղւոյ ուղղութեանը վրայ [illegible] բսուած տեղին ։ [illegible] գիւղի բնակիչներէն 4 հոգի՝ որք յիշեալ ձորն եկած էին իրենց պարտականութիւնն կատարելու, կը կարգուին ահագին ապառաժ մը գահավիժելու պաշտօնին, առանց երկար ատեն աշխատելէ վերջ կը յաջողին ապառաժին թեթև շարժում մը տալ· այնուհետեւ կրկնապատկելով իրենց ջանքը չորսը մէկէն կը ծանրանան անոր վրայ, որ իսկոյն իր հաւասարակշռութիւնն կորսնցնելով կը գահավիժի սոսկալի շառաչիւնով, սակայն դժբաղդաբար սոյն չորս հոգիներն ալ ապառաժի օրինակին հետեւելով կը գահավիժին և սոյն հսկայ ծանրութեան ներքեւ կը ճնշուին· ասոնցմէ երեքը իսկոյն մեռան, իսկ չորրորդը որ Մէհէմմէտ կանուանի, 3-4 օր վերջին առանց տաժանելի դրութեան մը մէջ ապրելէ յետոյ նա ալ մեռաւ չարաչար։

Տարօրինակ խարերայութիւն մը պատահեր է անցեալները քաղքես բաւական հեռի մի գիւղի մէջ։ Օտարական Տաճիկ մը զինք Մէքքէի Տէրվիշներէն մին ձեւացնելով, գիւղացիներու բաւական վստահութիւնն կը շահի, իբրեւ կատարեալ արդարասէր և ճարտար կախարդ· ասմի օր գիւղացիները կ'ապահովէ թէ դիմացի բլրակներէ միոյն մէջ միթերեալ կան ոսկեղ աճապի հարստութիւն, զորս իր կախարդական գիտութեանց շնորհիւ անսպառ ձեռք պիտի ձգէ և տայ իրենց, եթէ հարկ եղած թիւը (թըլըըմ) լարենան հայթայթել· պարզամիտ գիւղացիները ոսկեոյ անունը լսածնուն պէս կը յնաբին, և ախորժանօք կը հարցնեն թէ ինչ է իր հրաշալի թիւը զոր կը պահանջէ, կը պատասխանէ թէ ճիշդ 500 դրամ ոսկի գտնելով պէտք է դնեն մի երկաթէ սնտուկի մէջ, և վրան կնքելով իրեն յանձնեն, և թէ ինք սնտուկն առնելով պիտի առանձնանայ գիւղի սենեակներէ միոյն մէջ ուր երեք տիւ և երեք գիշեր աղօթելէ յետոյ իր սենեակը լեցուած պիտի տեսնէ բիւրոյն ոսկիներովը։ Գիւղացիներն ուրախացած՝ ասդին անդին մեծ դժուարութեամբ կը հաւաքեն հարկ եղած ծանրութեամբ հին ոսկեդրամներ զորս կը յանձնեն սոյն Աստուծոյ սրբազան. Տ'րվիշը կատարեալ անտարբերութեամբ կ'ընդունի սոյն գանձը, և խօսք պատուիրելով թէ սոյն երեք օրուան միջոցին մէջ բնաւ երբէք իր սենեակը չմտնեն, կ'առանձնանայ և կ'սկսի աղօթել· գիշերը հետաքրքիր գիւղացիները հակառակ իրենց եղած պատուէրին, կ'երթան սենեակին ծակոտիներէն լրտեսելու, և կը տեսնեն թէ հրաշագործն աներեւութացած է։ Սոյն տէրվիշը հիմայ բանտն է։

Կը պատմուի թէ քաղքիս բնակիչներէն մի տաճկուհի արու զաւակ մը ծնած է որ ոչ բազուկ ունի և ոչ սրունք, սոյն տղան դեռ եւս կ'ապրի եղեր։ Ց. Ի.

ՕԳՏԱԿԱՐ ԽՐԱՏ ՄԸ

Եթէ բնութիւնը բուռն կրակ տուած է քեզ և կենաց փորձառութիւնդ կուսուցանէ թէ պէտք է չափաւոր ըլլալ, Բիւթագորասի խրատին հետեւէ. Բաղբջուկի (եղեմ կէտէֆէ) տերեւներով աղցան կեր ամէն ժամանակ. այս մեղմացուցիչ սնունդը կարող է ամենէն կրակոտ բնութիւններն իսկ հանդարտեցնել։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԴԵՐ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ

Սամաթիոյ նոր թաղի Եկեղեցւոյ սնտուկին մատակարարութեան հաշուեցոյցն՝ որ 1883 յունվար 23 է սկսելով կը յանգի՝ մինչև 1884 յունվար 15 ըստ օրինի Տնտեսական խորհրդոյ ներկայացուած, և անոր յայ և նման օրինակը Թաղական խորհրդոյ յուղարկուելով՝ հրահանգ տրուած է որ Եկեղեցւոյ բակը կախէ ի տես Թաղեցւոց։

Հետեւապէս, Տնտեսական խորհուրդն այսու Պաշտօնական ծանուցմամբ կը հրաւիրէ զթաղեցի ազգայինս, որ իրենց թաղի Եկեղեցւոյն վերաբերեալ հաշուեցուցակին վրայ որ և է բողոք կամ [illegible] եթէ ունին, ներկայ [illegible] Թուականէն մինչև 21 [illegible] ժամու փութան գրու[illegible] կայացնել Տնտեսակ[illegible]

Սոյն պայմանաժամ[illegible] տոյ, որ և է բողոք կամ գանգատ թեւս ասելելի պիտի չըլլայ։

Բերկրութեամբ սրտի կը ծանուցանեմք թէ, Թաղիս բնակիչներէն Մեծ. Նազարէթ Աւետեան, Սարգիս Արմուրեան և Միսաք Աճէմեան էֆէնտիներն Ս. Զատկի տօնին առթիւ, բարեհաճեցան հանգանակութեան՝ տուրք մը բանալ ի բարեխրատ աղքատաց օժանդակութեան դիմելով Թաղիս Մեռոփեան երկսեռ վարժարանի աղքատիկ երեխայ և [illegible] աշակերտաց և աշակերտուհեաց մէջ, մէկ ձեռք կատարեալ հանդերձ շինել, որով քիչերն խղճալիներն յանհնարինս ուրախացուցին։

Ուստի, առ ի խրախոյս այլոց, յիշեալ էֆէնտիներուն ազգասիրական ջանից փոխարէն մեր ջերմագին շնորհակալիքն հրապարակաւ կը մատուցանեմք։

Ի դիմաց Թաղ. Խորհրդոյ
Ատենադպիր Ատենապետ
Հ. Յ. Էսկէճեան Գ. Մ. Աճէմօղլեան
Կէտիք-փաշա, 27 Ապրիլ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՍԿԵՂԵԱՑ

Ակնայ բարեխնամ Առաջնորդ Գեր. Տ. Գարեգին Մ. վարդապետ Սրբուանձեանց ազգասիրաբար վարժարանին նուիրել է 5 արծ. Մէճիտ, զոր առաքած ի ձեռն երկաթագործ Սարգիս աղայի։

Նոյնպէս քաղաքին արժանապատիւ քահանաներէն Տ. Թովմասեան Արժ. Տ. Թովմա Հայր իւր հանգուցեալ բարեյիշատակ մօր կտակը գործադրելով նուիրեց վարժարանիս 5կ, մէճիտ։

Երախտագէտ զգացմամբ սոյն [illegible] հրատարակելով մեր խորին և ջերմագին շնորհակալութիւններն կը մատուցանեմք մեր սոյն ազգասէր և կրթասէր Հարց. որք ի սոյն դնահատելով վարժարանին բարոյական արժանիքն և ճանաչելով նիւթական աննախանձելի կացութիւնն, անձամբ քաջալերելու օրինակ կ'հանդիսանան այն բազում կարող և Հայրենասէր գործոց, որք ի հեռուստ պատեհ ու չեն ունեցեր ճանաչելու կրթութեան բարոյական ու նիւթական վիճակ։ Մնամք յարգանօք

Ի Դիմաց Հիմնադրութեան
Ատենադպիր Ատենապետ
Մկրտիչ Դանիէլեան Յ. Շաւարշ
Եւդոկիա, ապրիլ 20

ԹԱՏՐՈՆ

[illegible]

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐԳԱԴՐԵԱԼ
ԱՐՄ ՆԻՆԻ ԸՆՏԱՆԵԱՑ
ԿՈՄՊԱՆԻ

Յառաջիկայ Հինգշաբթի գիշեր, 3-15 մայիս 1884, ի ժամ 2.

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

1. Ուվէրթիւր Կիյօմ-Թէլ	ՌՈՍՍԻՆԻ
2. Կրանտ Ֆանթէզի Ռիկօլէթթօ	ՎԷՐՏԻ
3. Պառպիէ տը Սէվիլ	ՌՈՍՍԻՆԻ
4. Պօքքաչիօ	ՍՈՒԲԷ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

1. Ուվէրթիւր Բօէթ է Բէյզան	ՍՈՒԲԷ
2. Կրանտ Ֆանթէզի Ֆաուսթ	ԿՈՒՆՕ
3. Ֆանթէզի Լաֆիյ տիւ Ռէժիման	ՏՕՆԻՑԷԹԹԻ
4. Վ[illegible] Գոփյանդ	ԲԱՆԱՆԻՆԻ

ԱԶԴ

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՉԷՔ ՈՒՆԵՆԱՐ
եթէ գործածէք

([illegible]) Սուլագ վանատան Պէնէտիքթեան Կրօնաւորաց, Ակռայ մաքրող փոշին կամ ջուրը որ 1880 ին Պրիւքսէլի մէջ 2 ոսկի մետալ առած է, ինչպէս նաեւ մեծ մրցանակներ. այս ջուրը հնարած է 1373 ին Բիէր Պուրսօ Ֆրանսայի Կրօնաւորը։

ԶԻՆՕՊԻԻ ՋՈՒՐ

Որուն մրցանակը չի կրնար հաւասարիլ ոչ մէկ դեղ. մազերուն իրենց բնական գոյնը տալու մասին։ Արդիւնքը քիչ օրուան մէջ կերեւի յաջող կերպով։ Գործածութիւնը խիստ դիւրին է. Ներկ մը չէ այս, այլ բուսական ջուր մը, որ մազերը կը պնդացնէ եւ կը զօրացնէ, գոյն տալով։

ԼԱԶՕՐԻ ԲՈՒՏՐԱ

Փայլուն, փափուկ, թափանցիկ և բնաւ իր բուրում մ'է որ շարունակ գործածուելով մորթը կը գեղեցկացնէ և կը փայլեցնէ, ո՛և է [illegible] պահելով գոյն։ Խիստ փոքր մաս մը բաւական է ամբողջ երեսին մը համար։ Փափուկ փոշիներէ վրձինով կը գործածուի գոյն և ապա կը սրբուի նուրբ կտաւով մը կամ կակուղ վրձինով։

ՎԱՅՐԿԵՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿ Տօքթ. Բիշօրտի

Վայրկենական կերպով մազերը և մօրուքը ներկելու համար կատարեալ պատրաստութիւն մ'է, որ մորթին վրայ բիծ չի թողուր։

ՋՈՒՐ Տօքթ. Թօմպսի, վայրկենական կերպով մօրուք ներկելու համար։

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՋՈՒՐ, գլուխ մաքրելու համար։

ՍԷՖՈԼԻՆ, դեղ Տօքթ. Ռուսօյի, մազ թափելու դէմ, որ թափածները կը հանէ և գեղեցիկ մազեր կը բուսցնէ, շարունակ գործածուելով։

ԱՐՆԻԲԱԼԻՆ, Տօքթ. Ռուսօյի, գեղեցիկ թուշերի ջուր, խածուածքի, այրուածքի, այտերու բորբոքման դէմ ևլն։

ԷՖՍԹՐԷ, [illegible] համար, ամէն տեսակ բնափր ջուրեր։

ԿԼԻՍԷՐԻՆ, ձեռքի ուռեցքի և արևակիզ գեղեցկութեան համար։

Վաճառատուն հաստատեալ յամին 1807 — Ընդհանուր գործակատար, Ա. ՍԷՍԷՆ, Հիւկիւրի փողոց թիւ 3, ի Պերա։

Այս դեղերը կը գտնուին նաեւ Կ. Պոլսոյ բոլոր դեղարանաց մէջ։

ՆՇԱԳԻԿ

ԱՐԴԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երկասիրեց
ԵՂԻԱԶԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ի պէտս վարժարանաց

Այս գրքոյկը՝ աշխարհիկ լեզուի ընտրելագոյն հեղինակներու ամենէն գեղեցիկ հատուածները իրենց պարունակած բոլոր քերականական, դրադիտական, ղեկավարական, պատմական, աշխարհագրական և այլ դիտողութիւններովը աշակերտաց ընծայելով՝ մէկ հատիկ գիրքն միջոց է Հայ լեզուն և գրականութիւնը ուսումնարանի գրիչէ բոլոր կարգաց ուսուցանելու և ազատելու աշակերտն մանկական միտքը տարիներով զբաղեցնող [illegible] անօգուտ և տաղտկալի դրութենէն։

Բոլոր կարգ դասատուաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի այս Նոր գործին վրայ։

Գին 8 ղրշ.

Կեդրոնատեղին Արամեան և Գաւաֆեան գրատուները։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ 1884

[illegible] «Փարիզեան տպագրութիւն» ժամանակէ մ'ի վեր պատրաստ լինելով այս անգամ Նորա զգալի պակասը լեցնելու առաջադրութեամբ հրատարակուած է «Հայկական գեղագրութիւն» յորում կամփոփուին գործածական և զարդարուն ամէնտեսակ գրեր նաեւ ֆրանսերէն լատինական տեսակ գրեր՝ իբրեւ կարեւոր յաւելուած։

Հակառակ թղթին աղուութեան և վիմագրութեան մասին տարուած մեծ խնամոց՝ խիստ աժան գնով կը վաճառուի 5 գրշ։

Կը գտնուի մասնաւորապէս Արամեան և Գաւաֆեան գրատուներն։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Թ. ԹԷՐԶԵԱՆ
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Գին 3 դահեկան

Վարժարանաց և շատ գնողներու համար մասնաւոր զեղչ կը լինի։

Կը գտնուի ամէն գրավաճառաց քով. կեդրոնատեղին է Հայոց Միացեալ ընկերութեան գրասենեակն, Ղալաթիա, Կէօյէ օղլու խան թիւ 12։

Այս դասագրքին վաճառումէն գոյացած շահուն մի մասը Հայոց Միացեալ ընկերութեան յատկացեալ է։

ԴԱՐՆԱՆ ՄԻ ԱՍՈՒՊ

ՆՈՐԱՎԷՊ
Գրեց. Օր. Սիպիլ

Զմիւռնիա, Տպագրութիւն Մ. Մամուրեան. Կը գտնուի Պոլսոյ հայ գրավաճառաց քով։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՎԷՅԼ

ԹԷ ՈՐ ԱՄՈՒՍՆԱՑՆԵԼՈՒ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՈՒՆԵՆԱՅԻ

Թարգմ. [illegible]

Սոյն գրքին գինը 5 դրուշէն 3 1/2 իջած է և կեդրոնատեղին է Մարգարեան գրատուն Պոլիս, Մէրճան։

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ ԻՄԱՍՏԱԿԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ

Աշխատասիրեց
Տ. ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍԿ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Զմիւռնիա — Տպագրութիւն Տէտէեան
Գին 7 դահեկան արծաթ։

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Գրեց
Գրիգոր Չիլինկիրեան

Կը ծախուի Յ. Զիւճիւճեան գրատան Մահմուտ փաշա թիւ 239։

Գին 10 դահեկան

Կը գտնուի նաեւ Բերա Վէյսի գրատունը։

ԳՈՒՄԱՆՏԱՐԻՍ

ԿԻ ՐՈՍՍԻ ԳԻՆԻ
10 ՏԱՐՈՒԱՆ

Մէկ որ կուզէ գնել սոյն ազնիւ և յոյժ օգտակար գինին, կը հրաւիրուի Պաղչէ-գափու Մուսաստան կարգը առ Պ Զաքէ[illegible], թիւ 46։ Գիները չափաւոր են։

ԷՍԻԼԷԻ ՍԸԹԹԻՅՆ

ՄԱ. ԼԷՎԻՊԻ ԲԸՆԻՅՆ

Աշխատասիրեց
Մ. ԱՐԻԵՆ

Սոյն գործը, որ Օսմանեան օրինաց մի համառօտագրութիւնն է, ուսանողաց գործածական խիստ պիտանի խնդրոց նկատմամբ, 60 հարցում կը պարունակէ հանդերձ պատասխանօք։

Կը գտնուի ամէն հայ գրավաճառաց քով։

ՎԱՐԺԱՐԱՆԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՑԵՏՈՄՍԵՐՈՒ

Կը պատրաստուին ազնիւ քարդերու վրայ զանազան գրերով, ի գին 100 հատը 10 դահեկան։

Փափաքողք դիմելու են Արամեան տպարան, Զագմաջըլար Յակոբեան խան։

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

(Տօքթ. Մ. Բ. Իւթիւճեան Էֆէնտիի)

ՀԱՏՈՐ Ժ.
Ցունուար, Փետրուար և Մարտ

ՍՈՒՂՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵԱՆՔ ԳԱՒԱՌԱՑԻ ԱԶԳԱՅՆՈՑ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ
Հատոր [illegible]

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ և ՖՐԱՆՔԼԻՆ

Խմբագրութեամբ Տօքթ. Մ. Բ. Իւթիւճեան։ Սոյն օգտակար գրքերու առաջին երկրորդ տետրակներն հրատարակուած են։

ՏԱՄԱՏԵԱՆ ԶՈՒԼԱՐԱՆ

Օտուն-Գափու, թիւ 465.

Հայերէն, Տաճկերէն, Յունարէն և Լատինական ամէն տեսակ Տպագրական տառեր և զարդեր կը գտնուին պատրաստ, յոյժ չափաւոր գիներով։

Գաւառներէ և օտար երկիրներէ եղած յանձնարարութիւնք ամենայն ճշդութեամբ կը կատարուին, երբ հետեւեալ հասցէի ուղղուին մեզ

S. DAMADIAN,
Odoun-Capou, nº 465.
CONSTANTINOPLE

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

ԴԵՂԱՐԱՆ

Պ. եւ Հ. ՔԻՒՉԻՒՔԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ

Երկար ժամանակէ ի վեր՝ դեղավաճառութեան եւ դեղագործութեան զբաղելով հասարակութեան գոհացնելու համար մեր ձեռքէն եկած ջանքը խնայած չըլլալնիս յայտնի է մեր պատուարժան յաճախորդաց և բոլոր հասարակութեան։ Այս անգամ ալ, մեր յարգոյ յաճախորդաց դիւրութիւն մ'ըլլալու համար, դեղարանը բանալ փափաքելով, շատ տարիներէ ի վեր ամենուն ծանօթ Պոլսոյ Եէնի-Ճամի փողոցի 26 թիւ մթերանոցէն զատ՝ նոյնպէս Կ. Պոլիս կամուրջին դիմացը 77 թիւ «Պ. եւ Հ. Քիւչիւքեան եղբարք» անուամբ դեղարան եւ մթերանոց (տէբօզիթօ) մ'ալ բացած ենք, ուր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ քիմիական բաղադրութիւններն ու զանազան դեղերը, մեծ խնամով շինուած, եւ ամենէն ընտիր տեսակները կը գտնուին։ Ասոնցմէ զատ ամեն ատեն գործածուած զանազան տեսակ գինի, ազնիւ ձկան իւղ, Նորվէկիոյ շօքօլա, քօնեաք եւ ուրիշ ըմպելիք միշտ կը գտնուին։ Եկած դեղագիրք իսկոյն թարմ դեղերով, և մեծ խնամով կը պատրաստուին։ Ասոնցմէ զատ դեղարանին վերնայարկը բժշկաց համար յատուկ տեղ որոշուած ըլլալով, հիւանդութեան մը համար բժշկի հետ խորհրդակցիլ ուզող անձինք, մեր դեղարանը գալով, ամեն կերպով օգուտ կը տեսնեն։

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆ

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆԱՑ

Պալըք—Պազար Թահմիզ Գափու Թիւ 59
[illegible]

Մելքոն էֆ. Տէօքմէճեանի վաճառատան մէջ կը գտնուին նպարեղինաց վերաբերեալ ամեն տեսակ ապրանքներ, որ ազնիւ են, գահուէ՝ սովորական, լաւ և ընտրագոյն (մարթինիքա)․ շաքար՝ Մարսիլիոյ և Թրէսթէի․ այլ և այլ տեսակ ըմպանմըշքներէ զատ, ֆրանսական բուն Ֆօրթիէ․ Ափոլլի թարմ և ընտիր իւղ․ Նաբօլիի մաքարօն․ Ճէնովայի և Նաբօլիի Վէրմիչէլ․ բրինձ՝ Մասսուաէ և Բիզօն․ լոբիա և սիսեռ՝ նիւան և խիստ հաւ մեծ․ անուշեղէնի և խմորեղէնի յատուկ լաւագոյն ալիւր․ օսպ (նիշասթա) և աւրապօթ․ Քանտիոյ և Այվալըքի ընտիր աճառ․ Լոնտոնի և Մարսիլիոյ քօլա․ Ամերիկայի քարիւղ (կազ)․ Լոնտոնի ընտիր լեղակ (չիվիտ)․ քօնեաք և այլ ոգելից ըմպելիք․ սօտա․ թարմ ըսպաթօզ և սարտին․ Այվալըքի ընտիր ձէթ․ թարխանա և պուլկուր․ մէկ խօսքով, սոյն վաճառատան մէջ կը ծախուի ամէն տեսակներուն լաւագոյնն այն պիտանի բաներու, որք առեւտրական սոյն ճիւղին կը վերաբերին գլխաւորապէս։

Ամէն յանձնարարութիւն կը կատարուի ուղղութեամբ և կանոնաւորապէս։

Գիները խիստ չափաւոր են։ ԱՊԱՌԻԿ ՉԿԱՅ։

Արտօնատէր, Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՐԵՀ
Ղալաթիա, Քիւրքճիլէր փողոց, թիւ 41

ԼԱ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՑ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ի դէպ մահու

ՕԺՏՈՒՄՆ ԶԱՒԱԿԱՑ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ
կուտակման դրամագլխոյ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆՔ
զանազան

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ
Ողջնալ
պայմանաժամով

ՑԿԵԱՆՍ
Հասոյթ

Տեղեկութեան
համար դիմել
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Ի Թուրքիա
Հալաճեան Խան
Ղալաթիա Կ. Պոլիս

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՇԽՈՒՄՆ ՇԱՀՈՒՑ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՔ ՄԻԱՅՆ ՏԷՐ ԵՆ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ ԴՐԱՄԱԳԼԽՈՅՆ
ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՇԱՀՈՒՑ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ
287 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ